

ABONAMENTUL:

Pe un an . . . 28— Cor.
Pe jumătate an 14— „
Pe 3 luni . . . 7— „
Pe o lună . . . 2-40 „

Numărul poporal:

Pe un an . . . 4— Cor.
Pe jumătate an 2— „

Pentru România și
America . . . 10— franci.

Numărul de zi pentru România și străinătate pe an 40 franci.

ROMÂNUL

REDACȚIA
și ADMINISTRAȚIA:
Strada Batthyányi Nrul 2.
INSERTIUNILE
se primesc la administrație.

Mulțămite publice și Loc
deschis costă șirul 20 filerli.

Manuscrisurile nu se în-

napoiază.

Telefon pentru oraș, eo-
mitat și interurban Nr. 730.

Situația critică în Croația

de dr. MIHAIL POLYT

Croații sunt soții de suferință ai naționalităților din Ungaria. Croația, ce e drept, are o autonomie de drept public, care s'a înfăptuit în urma pactului dintre Ungaria și Croația prin articolul de lege XXX din 1868, dar pactul acesta n'a fost cea „carta bianca”, pe care o promisese Croației Francisc Deák. Această „carta bianca” nu Croații, ci stăpânitorii din Budapesta au umplut-o. Constituită prin o lege electorală octroiată, dieta provincială a Croației, ascultătoare, a primit pactul din 1868, dictat dela Budapesta. Era aproape aceeași procedură, ca și cu legea de naționalități a anului 1868. Pactul cu Croația nu a fost respectat. Asta a fost izvorul tuturor turburărilor, tuturor convulsivunilor în Croația. Timp mai îndelungat de 40 ani Croația n'a putut să ajungă la stări normale. În anul 1883, când guvernul ungar a așiat pe toate oficiile comune, contrar pactului, marca Ungariei cu inscripția maghiară, a curs abundent sânge de om pe străzile din Agram. După asaltul asupra mărcii ungare erau mulți morți și răniți. În ținuturile muntoase ale Zagoriei a izbucnit o parțială *răscoală de țărani* și țărani croați, cari sunt cunoscuți cu bani catholici, au aruncat din bisericile catholice icoanele regelui Sfântului Ștefan cu cuvintele: „Și tu ești un maghiar, afară cu tine!” Răscoala a fost suprimată, dar și marca ungară a trebuit să fie înlăturată. Am rostit atunci în anul 1883 în Camera ungară un lung discurs, în care am atacat cu vehemență pe ministrul președinte Coloman Tisza și pe ministrul de finanțe de atunci contele Iuliu Szapáry pentru cele întâmplări în Croația.

Asemenea turburări, ca cele din 1883, s'au întâmplat în Agram și în alte localități în anul 1903, când pe zidurile din nou edificate ale gărei din Agram s'au așiat inscripții maghiare. Noul edificiu al gărei a fost asaltat și dacă Banul de atunci, contele Khuen-Héderváry, nu ar fi fost chemat în Ungaria la ministrul-președinte, el ar fi fost silit să se refugieze din Agram.

Azi situația din țările croato-slavone mi-se par tot așa de critice ca în anul 1882, și în anul 1903. Asta o dovedește ședința primă după re-deschiderea dietei croate în 23 Ianuarie 1911. S'au întâmplat atunci scene oribile și Banul baron Nicolae de Tomașici a devenit atât de nervos, că striga cât îl lua gura și amenința pe față coaliția croato-sârbă. Ședința a ținut până la ora 1 după miezul nopții și a fost încheiată în cea mai mare iritațiune.

Cu venirea Banului baronul Tomașici s'a întâmplat un foarte curios eveniment. După prăbușirea Banului *Paul Rauch* și a domniei sale tiranice în Croația, noul Ban baronul Nicolae Tomașici a fost salutat în Croația întreagă cu bucurie. Baronul Tomașici nu mult înainte de aceasta scrisese o carte științifică despre drepturile Croației față de Ungaria. Afară de titlul croat, cartea avea și un titlu latin: *Fundamenta iuris publici regni Croatiae*. În temeiul izvoarelor istorice cartea aceasta cu referință la raporturile Croației față de Ungaria se așază pe cunoscutul punct de vedere croat: *regnum regno non praescribit leges*. Pentru opul acesta s'a făcut în Camera ungară din partea partidului independentist o interpelațiune, în care Tomașici a fost atacat foarte vehement, dar din partea contelui Khuen-Héderváry a fost apărat cu multă căldură. Ori în Ungaria se știa prea bine, că baronul Tomașici, cu tot croatismul său, este un

fervent aderent al alianței cu Ungaria. Sub guvernul liberal el fusese ministru croat în Budapesta. Și pe timpul guvernării Banului Khuen-Héderváry el fusese capul așa numitului „partid național croat”, care va să zică, a celui partid — *lucus a non lucendo*, — care de fapt a fost partidul unionist în Croația.

De fapt contele Khuen-Héderváry a făcut pe baronul Tomașici ban al Croației și atunci la intervenirea noului ministru-președinte ungar s'a încheiat un fel de pact cu coaliția croato-sârbă. Acei delegați croați din Camera ungară, cari la timpul său fuseseră cei mai neîmpăcați contrari ai contelui Khuen, pe când acesta era Ban al Croației, i-au întins acum mâna de împăcare. Ori Croații au trebuit să facă aceeași amară experiență să îndure aceeași decepție cu contele Khuen, ca și noi naționalitățile.

După prăbușirea Banului baronul Paul Rauch ar fi trebuit să urmeze o „*constitution us integrum*” a coaliției croato-sârbe și coaliția ar fi trebuit să primească guvernul autonom, după cum fusese mai înainte în posesiunea aceluia. Dar la asta contele Khuen-Héderváry nu se putea nici decum învoi. Prin urmare pactul cu coaliția croato-sârbă sună astfel: Banul Tomașici va governa în înțelegere cu coaliția croato-sârbă și va delătura pe capii aparatului administrativ, instituții prin banul de mai înainte, mai ales pe prefecti și pe șeful secției de justiție *dr. Slavko Aranitzki*. Coaliția croato-sârbă insistă mai ales pentru delăturarea numitului șef de justiție pe motivul, căci *sub dânsul a fost inscenat scandalosul proces de înaltă trădare* în contra Sârbilor. Dr. Tomașici s'a învoit, ca și acest punct să fie acceptat în textul pactului. Noul ban și-a compus guvernul, dar întârzia mereu cu delăturarea șefului de justiție *dr. Slavko Aranitzky*. Strămtorat de către coaliția croato-sârbă, a fost silit în urma urmelor să mărturisească pe față că dânsul nu are puțința de a îndeplini pactul și *nu poate delătura pe Aranitzky*. Banul Tomașici și-a înaintat abdicerea, aceasta însă nu s'a acceptat și Tomașici a fost din nou numit Ban al Croației.

Înainte de dimisiunea lui Tomașici coaliția croato-sârbă trecea de partid guvernamental pentru sprijinirea noului Ban. Când însă Tomașici a fost numit a doua oară Ban al Croației, dânsul a declarat, că nu poate merge împreună cu coaliția croato-sârbă, căci în sinul coaliției se află multe elemente „turbulente”. Dânsul e necesitat să formeze un nou partid guvernamental și anume din elementele mai *moderate* ale coaliției.

Banul dr. Tomașici și-a pus toată nădejdea sa referitoare la compunerea unui nou partid guvernamental pe ținuturile Slavoniei.

A convocat la Essec un mare meeting, unde și-a desfășurat programul. S'a declarat tot ca aderent al coaliției croato-sârbe, căci aceea reprezintă unitatea națiunii, unitatea națională a Croaților și a Sârbilor.

Și aci trebuie să spun unele și altele asupra acestei unități naționale a Croaților și a Sârbilor. Sârbii și Croații vorbesc o limbă absolut identică. Dar cu toată unitatea etnică a Sârbilor și Croaților, desvoltarea istorică sub influența Orientului și a Apusului a vârat un ic între Sârbi și Croați. Sub influența Apusului Croații s'au făcut catholici primind toate acele atribuțiuni, cari sunt proprii catolicizmului, iară Sârbii sub influența

ința Orientului s'au alăturat bisericii orientale și au desvoltat o viață națională proprie întemeiând o viață de stat absolut independentă ca regat și împărăție pe peninsula balcanică și chiar până astăzi Serbii au două regate independente: Sârbia și Muntenegru. Croații au avut și ei o alcătuire de stat independentă, un regat național, dar sub influința Apusului au trebuit curând să se sprijinească de Apus, anume de Ungaria. Croații, ce e drept, și-au susținut totdeauna independența față de Ungaria. Cu prilejul alegerii regelui *Coloman* în veacul al treisprezecelea Croații au declarat limpede: *non regno, regi vero nosmet subiectimus* (nu regatului, ci regelui ne-am supus). Dar alăturarea la Ungaria, ca la un Stat mai puternic, a fost pentru Croați totdeauna fatală. Dinastia habsburgică a considerat Croația totdeauna ca un regat independent și sancțiunea pragmatică a încheiat-o cu Croația separat și anume: încă în anii 1712, de unde cu Ungaria sancțiunea pragmatică a fost încheiată numai în anul 1723.

În Croația, respective în Croația-Slavonia dimpreună cu fostul confiniu militar Sârbii fac *a tertia parte* din populațiune.

Sub influența a două culturi și a două confesiuni cu toată unitatea etnică s'au desvoltat între Sârbi și Croați mari contraste. Și deoarece limba este — identică, Croații susțineau, că în Croația nu există Sârbi, iară Sârbii susțineau, că Croații sunt Sârbi. Dumneavoastră vă aduceți aminte de comicul lucrului, când în Camera ungară a vorbit delegatul Croației Sârbul *dr. Dušan Popovici* și președintele Iuliu Justh l-a întrerupt cu cuvintele, „aud, că d-nul deputat vorbește sârbește, dumniavoastră nu aveți dreptul să vorbiți decât numai în limba croată”. „Bine” — zise zimbând Popovici — „acum voi vorbi în limba croată” și și-a continuat vorbirea în aceeași limbă. E acelaș lucru, cași când cineva i-ar zice unui Român ortodox, că trebuie să vorbească în limba unită.

E ușor de înțeles, că unor factori dualistici nu le-a stat în interes, ca contrastele dintre Croați și Sârbi să înceteze. Pentru aceea neunierea și dușmănia dintre Croați și Sârbi a fost totdeauna alimentată. Astfel s'a întâmplat lucrul ne mai pomenit, că în anul 1902 prăvăliile comercianților sârbi din Agram au fost prădate din partea plebei croate și fereștile frunțașilor sârbi au fost sparte. N'au fost cruțate nici bisericile nici școalele sârbești.

Este de sine înțeles că toți croații patriotici și inteligenți au desaprobat aceste excese. Aceste excese a avut însă și urmarea binefăcătoare, că întreaga inteligență a Croaților și Sârbilor s'a unit, ca să delătura vecinica ceartă dintre Sârbi și Croați și să împace contrastele, cari nu puteau să fie, decât numai în interesul dușmanilor națiunii. Încă pe timpul, când Ban al Croației era contele Khuen-Héderváry, Croații și Sârbii luptau împreună în contra așa numitului „partid național”, și în contra clubului sârbesc, care stătea în serviciul contelui Khuen.

Cu regimul lui Fejérváry s'a iscat criza în Ungaria. Coaliția maghiară căuta alianță cu opoziția croato-sârbă. Consultările au avut loc în Fiume și s'au terminat cu „*rezoluțiunea fiumeană*” bine cunoscută tuturor. Sârbii și Croații s'au obligat a sprijini coaliția maghiară. Dar totodată s'a creiat *coaliția croato-sârbă*. Câțiva patrioți se duseră dela Fiume la Zara, ca să înduplece

și pe Sârbii și Croații din Dalmația la primirea principiilor coaliției croato-sârbe. Programul coaliției croato-sârbe a fost primit cu entuziasm colosal în întreaga Croația, Slavonia și Dalmația. Când coaliția maghiară a ajuns la putere, guvernul autonom al Croației s'a dat pe partea acesteia. Banul contele *Teodor Pejacsevics* a trebuit să treacă cu desăvârșire în tabăra coaliției croato-sârbe și guvernul autonom al Croației s'a compus exclusiv din coaliția croato-sârbă. Fiind banul croat, șef al administrației interne a fost numit sârbul *Vladimir Nicolits*. Președintele al coaliției croato-sârbe a devenit *dr. Giga Tuskan*, care în dieta croată insultase faptime pe contele *Khuen-Héderváry*, când acesta era ban al Croației. Pentru fapta aceasta a fost osândit, întemnițat și lipsit de diploma sa de avocat. Președintele dietei croate a fost ales sârbul *dr. Medacovici*. Delegații croați, trimiși în parlamentul ungar, sprijiniau coaliția maghiară.

Nu află de lipsă a vă povesti, cum s'a ajuns la ruptură între coaliția croato-sârbă și cea maghiară. Prilejul a fost pragmatica de serviciu a căilor ferate de Stat, care în contrarietate cu textul limpede al pactului din 1868 a introdus limba oficială maghiară la căile ferate pe teritoriul Croației—Slavoniei. Dumneavoastră știți, că delegații Croați au recurs la arma obstrucției. Dumneavoastră știți și aceea, că vice-președintele Camerei ungare *Ștefan Rakovszky* într-o singură ședință a detras delegaților Croați de 70 de ori cuvântul.

În urma rupturii cu coaliția croato-sârbă banul contele *Pejacsevics* a trebuit să se retragă și la dignitatea de ban a fost numit întâiu *Rakodjay*, apoi baronul *Paul Rauch*.

Baronul *Paul Rauch*, fiul faimosului baron *Livius Rauch*, care prin mijlocirea unei legi electorale octroiata a făcut pactul din 1868, baronul *Paul Rauch* a inaugurat un regim adevărat teroristic. S'a înscenat procesul de trădare de patrie în contra Sârbilor și 51 de sârbi dintre cei mai fruntași, între ei preoți bătrâni, au fost întemnițați. Nefericiții aceștia au stat în temnița preventivă 18 luni. Când nici după luni de zile nu au fost ascultați, au recurs la afamație. Unul dintre ei a murit în temnița preventivă. Pertractarea finală a ținut *peste cinci luni* de zile. Cu prilejul acesta s'a manifestat însă nobila solidaritate între Sârbi și Croați. Cei mai de frunte advocați croați au primit asupra lor apărarea „trădătorilor” sârbi și au persistat mai mult de 5 luni de zile la pertractarea finală. Dar *procesul Friedjung*, care a avut loc în luna Decembrie din 1909 a dovedit mai presus, de ori ce îndoiială, că în procesul de înaltă trădare contra Sârbilor s'a operat cu documente falsificate.

Pe timpul crizei cu anexiunea a produs baronul *Rauch* superlativul. Din croați fanatici a format o *legiune croată*, care pentru cazul unui

resbel cu Sârbia avea chemarea să se năpustească asupra Sârbilor din Croația.

Dar cu tot terorismul său baronul *Rauch* n'a putut aduce în dieta croată absolut pe nici unul dintre aderenții săi. Dieta a fost ajurnată, înainte de a se fi întrunit.

După ce coaliția maghiară a căzut și contele *Khuen-Héderváry* a devenit ministru președinte ungar, baronul *Rauch* a trebuit să se retragă. Ban a fost numit *dr. Tomašić* și dânsul în sfârșit a trebuit să esopereze pensionarea șefului de secție *Aramczky* și ștergerea procesului de înaltă trădare. Dar coaliția croato-sârbă totuși s'a înșelat. Pertractările coaliției cu banul *Tomašić* n'au ajuns la rezultat. Numai foarte puțini din membri coaliției au trecut pe partea banului. Contele *Khuen-Héderváry* voia cu ori ce preț reînvierea partidului național de mai înainte, care va să zică reînvierea partidului unionist.

La ultimele alegeri coaliția croato-sârbă, cu toată presiunea colosală a Guvernului, totuși a obținut majoritatea relativă. Banul *Tomašić* unionistul, s'a aliat cu contrarii pactului din 1868. S'a aliat cu dușmanii Sârbilor și cu clericali, ca să nimicească coaliția croato-sârbă. *Tomašić* a chemat în dieta croată și pe viriliștii croați.

Majoritatea coaliției croato-sârbe a fost foarte pocită, dar și mai pocită a fost exmiterea delegaților croați în parlamentul ungar. Dintre cei 88 deputați aleși au votat numai 18. Contrarii pactului dela 1868 au absentat, au absentat chiar și deputații din partidul Banului. Aderenții coaliției croato-sârbe au declarat, că *ei nu primesc nici un mandat pentru parlamentul ungar*. Cu toate acestea banul *Tomašić* a ales 15 dintre dâșii declarând, că coaliția croato-sârbă are datoria patriotică de a primi mandatul pentru parlamentul comun din Budapesta. Croații însă au răspuns: câtă vreme pragmatica căilor ferate nu va fi scoasă din vigoare, nu este loc pentru noi în parlamentul ungar.

Banul *Tomašić* n'a fost în stare, să îndeplinească numărul celor 40 de delegați pentru parlamentul ungar, nu s'au putut alege, decât numai 25, între cari 12 sunt viriliști: grofi, baroni și prefecți, ceilalți sunt transfugi din coaliție și câțiva puțini din partidul vechiu „național”.

Evenimentele în Croația devin tot mai critice. Se pare a se pregăti ruperea cu Ungaria. Se zice, că lucrul acesta e binevenit Vienei, căci ruperea aceasta ar pregăti terenul pentru *trialism*, care va să zică pentru acea formă a Monarhiei, în care Slavonia, Croația, Dalmația, Bosnia și Herțegovina ar forma o unitate. Alții însă cred, că factorii decizivi în Viena tot mai țin încă la dualism. Prin procedura în Croația contele *Khuen-Héderváry* vrea numai să dovedească, că dânsul este bun „patriot maghiar”, căci a fost în stare să reînvie cu ajutorul lui *Tomašić* ve-

chiul partid „național” în Croația, întărind prin acesta partidul muncii naționale din Ungaria.

Tocmai în urma acestui patriotizm a lui *Khuen-Héderváry* am fost noi naționalitățile, ca și Croații, atât de amar înșelați.

La tot cazul în Croația se pregătesc lucruri, cari vor avea mare influință atât asupra situațiunii din Ungaria, cât și asupra Monarhiei întregi.

OAMENI ȘI FAPTE

Matei Scărița

Un cărturar al veacului 16-lea

În anul 1585 a apărut în tipar o broșură în limba latină cu titlul „Viața lui Ștefan Szegedi” scrisă de *Matei Scărița* (*Skaricza*) și edată de tipograful din Basel *Konrad Waldkirch*.

Acest *Szegedi* a fost în veacul al 16-lea unul din cei mai încarnați apostoli ai calvinismului. A trăit dela 1505—1567 și după ce trecuseră toate centrele reformației s'a așezat în Ungaria în *Ráczeve*, unde a trăit ca superintendent și mare predicator al reformației.

Între aderenții și elevii lui era și *Matei Scărița*. El însuși se scrie *Skaricza*, fără sz, cel corăspunzător limbei ungurești.

Acesta nutria o venerație oarbă pentru *Szegedi* și fiind și el om cu cultură aleasă și dotat dela fire cu însușiri frumoase de pictor și poet, face biografia marelui predicator întrefășând și o parte din viața sa în această biografie, pe care o tipărește în editura amintită, ca un prinos de vecinică amintire lui *Szegedi*.

Judecând după datele însemnate în această biografie acest *Scărița* a fost probabil Român. El însuși mărturisește că își „trage originea din Ardeal”, că rudeniile tatălui său sunt de altă naționalitate împrăștiate prin tara întreagă și că numai mamă-sa este din *Ráczeve*.

Tatăl său e *Benedict*, fiul lui *Petru Scărița*. Acest *Petru*, a fost frate cu un *Matei Scărița*, unul dintre comandanții *Regelui Matia*, un om energic și viteaz. Sora lui e măritată după un *Ștefan Bogdan*.

Probabil deci, că familia viteazului *Scărița*, va fi primit vre-o donațiune din partea *Regelui Matia* la *Ráczeve*, unde așezându-se, s'a amalgamizat cu mediul, copiii au primit reformațiunea și vedem pe nepotul *Matei Scărița*, un cărturar înfocat al reformațiunii, care din toată originea sa, n'a mai păstrat decât numele și conștiința, că părinții lui s'au ținut de altă națiune, nu de cea maghiară.

Un „Burg” teuton în Tăra-Românească *

de Alex. Lăpedatu

Se știe cum Cavalerii teutoni, aduși la 1211 în Tăra Bârsei, înălțară pentru pază și apărare, în toate părțile donațiunii lor, cinci puternice fortărețe de zid — nu de lemn, precum le prescria diploma de cesiune: castelele dela Brașov (pe *Kapellenberg*), Râșnov (*Rosenau*), Codlea (*Schwarzburg*, *Zeiden*), Feldioara (*Marienburg*) și Preșmer-Nyen (*Teliu*), acest din urmă purtând simbolicul nume de *Kreuzburg*. Al șaselea fu ridicat curând după aceea la Bran (*Törzburg*) pe stâncă numită a lui *Dietrich* (*Lapis Tyderici*), pentru paza pasului carpațin cel mai ușor de trecut și deci mai frecventat în vremile acelea.

Înainte încă de 1222, când regele *Andrei II*, în urma unui conflict repede aplanat, reintări drepturile de posesiune ale Teutonilor, augmentându-le, aceștia își mutară linia de apărare dincoace de munți, în regiunile Tării-Românești de mai apoi, înălțând și aci castele asemenea celor de acasă. Atunci negreșit, s'a ridicat, în fața trecătoarei *Rucărului*, pe dealul *Orății*, cetățuia dela *Podul Dâmboviței*. Și tot atunci, s'a zidit, se susține, în părțile *Buzăului*, în fața trecătoarei *Tăta-*

rului, cetatea ale cărei urme se văd pe dealul numit al *Cetățuii*, în com. *Calvini*, mai sus de vârsarea *Băscăi-Chiojdului* în *Buzău*.

Care acum din aceste două cetăți e acel „castrum munitissimum ultra montes nivium”, pe care *Regele Ungariei* simți nevoia a-l cuceri în primăvara anului 1225, când întreprinse expediția de recuperare a Tărei Sârsei din mâinile Teutonilor? — Evident acela ce se va dovedi ca existent, cu funcțiune strategică însă, și mai în urmă: castelul dela trecătoarea *Rucărului*, numit după apa lângă care se găsea, al *Dâmboviței*. Într'adevăr, azi nu mai poate fi îndoiială, că acel *Dragomir*, „castellanus de *Domboyka*”, care nimici, la sfârșitul anului 1368, oastea *Ardeleană* a *Regelui Ludovic I*, adusă împotriva lui *Vlaicu-Vodă* de *Nicolae Laczki*, *Voevodul Ardealului*, e castelanul, pârcașul fostei cetăți teutone, ce apare, astfel, după un secol și mai bine, în aceeași funcțiune strategică, ca și odinioară. E de presupus deci, că, menținută la început prin stăpânirea ungurească, pentru care fusese cucerită, până în vremurile greie ale năvălirii tătare (1241), ea a trebuit să ajungă în posesiunea românească odată cu organizarea celui dintâi *Voevodat român* în părțile acestea (*Argeș-Câmpulung*) — în jumătatea a doua a sec. XIII.

În veacul următor, cu întemeierea principatului a toată Tăra-Românească, în timpul luptelor pentru scuturarea suzeranității ungare, cetatea dela *Dâmbovița*, păzind drumul, pe care oștile ungurești își făceau cale în țară, necesită, de sigur, deosebită îngrijire: ea fu pusă, pe rânduiala ce-

tăților similare de peste munți, sub paza unui castelan, pârcaș Adevărat, că puținătatea mărturiilor scoate la iveală, cum am văzut, numai un singur atare castelan — pe *Dragomir* dela 1368. E suficient însă pentru a dovedi sistemul militar al cetăței.

Mai apoi, în prima jumătate a sutei a XVI-a în epoca aprigelor rivalități intestinale pentru domnie și a întinderii puterii turcești dincoace de Dunăre, când deci linia de apărare a țării se mută dela nord la sud, dela munte la șes, cetatea dela *Dâmbovița* pierdu importanța strategică de mai înainte: ea rămase loc de vamă pentru neguțătorii ardeleni ce intrau și ieșiau din țară pe la *Bran* și *Rucăr*, cum se constată din privilegiile comerciale acordate atunci (1413, 1421, 1422, 1424 și 1451) de către *Domnii Tării-Românești Brașovenilor*, cari privilegiu, cu toatele — începând dela acel *Mircea-cel-Bătrân* din 1413, înouitor și întăritor de așezăminte mai vechi „dela strămoși” — menționează cetatea *Dâmboviței* cu ultima stațiune vamală pentru neguțătorii întorși dela *Brăila* prin *Târșor* și *Târgoviște*. În locul pârcașilor de odinioară steteau acum deci în cetatea *Dâmboviței* numai slujitori (1415—8) și vameși (1424—7) domnești!

În timp ce însă cetatea *Dâmboviței* (de sus) de lângă *Rucăr* îndeplinea această funcțiune vamală, apare, în a doua jumătate a sec. XV, o altă cetate, a *Dâmboviței* (de jos) dela *București* — acel „castrum flavii *Dombovicha*”, menționat pentru prima oară în scrisorile lui *Tepeș* către *Brașovenii* (1460): Cetatea *Dâmboviței* din care

* Fragment din studiul „Vechile cetăți românești” ce va apare în „Buletinul comisiunii Monumentelor Istorice” în cursul anului prezent, unde cei doritori vor putea găsi izvoarele și literatura cestiunei. A. L.

Matei Scărița, s'a născut în 1544 în Răczkeve, ajunge în școala lui Szegedi, care recunoaște înfrânsul însuși distins și s'adește în sufletul lui rădăcinile adânci ale convingerilor lui reformatorice. Îi ia lângă sine și îl instruiă cu gând, ca să îi rămână urmaș în scaunul de conducător al reformatiei din partea locului.

În 1563 îl trimite conducător la o școală din Pesta. În 1564 ocupă oficiul de învățator, la școala din Răczkeve. Aici asistă la o dispută vehementă între Szegedi și catolicul Pauthanus. La urmă face o poezie de apoteozare dedicată lui Szegedi, fericit de izbânda acestuia în discuție.

În 1566 Szegedi îl îndeamnă să facă o călătorie prin orașele de frunte, ale Germaniei și Elveției, ca să se adape la izvoarele reformatiei, să asculte pe fruntașii acestei credințe noi ca să se întoarcă cu sufletul bogat de convingeri noi.

Scărița se declară învoit, dar numai după ce „va cerceta pe fruntașii națiunii sale din partea tatălui și pe rudenile acestuia, cari sunt imprăștiate prin țară, căci numai rudenile din partea mamei locuiesc în Keve.”

În 1567 deci cercetează Ardealul, stă în Cluj un an, trece prin Săcuime până la granița Moldovei. Se întoarce apoi la Pojon unde găsește pe bătrânul Gheorghe Scărița, o altă rudenie, avocat al boerului Erdödy Péter, intențând al moșiiilor acestuia din granița Croației.

În Eger află pe servitorul tatălui său Gheorghe Arhie, și pe copiii fratelui său mai mare Martin, mort pe vremea când Matei era abia de vr'o cinci ani.

În Ardeal ce a făcut și cu cine a vorbit nu ne spune. Întors acasă însă raportează tatălui său toate amănunțele, iar acesta e cuprins de un viu sentimentalism pe urma amintirilor dulci evocate de fiul său.

În anul 1569 își ia rămas bun dela tatăl său, Szegedi îi dă 35 fl., adună din oraș 50 fl., iar prietenul său Pavel Literat, intendant al minei regestei, încă îi dă ajutor și el pleacă în călătorie de studii spre apus.

Trece prin Győr spre Viena. Aici întâlnește „compatriotul” Chendi Fărcaș din Ardeal, al cărui tată fusese ucis la 1558 împreună cu alți doi frunțași ardeleni la porunca reginei Izabella.

De aci trece peste Carintia, Stiria și Lombardia la Padua, apoi Veneția, Mantua, Firenze. De aci pe mare la Roma, Siena, Pisa, Genova, Milano, trece peste Simplon la Brigen până la Genf.

În Padua își vinde notițe, cărți și toate celelalte, pentru că pretutindeni era supus la o controlă aspră. În Genf dă lui Bezea Todor o broșură scrisă de el împotriva arianismului pe care acela imediat o tipărește.

În Bern întâlnește pe compatriotul Avram Muscul. Trece la Zürich în iarna anului 1570 De

aici cercetează pe rând orașele Schaffhausen, Donaueschingen, cataractul Rinului, isvorul Dunărei, Basel, unde întâlnește doi studenți sași, „patrioți din Ardeal”, de tovărășia cărora se bucură peste măsură.

În Martie, 1571 ajunge în Strassburg, apoi Heidelberg, Frankfurt, Eisenach, Erfurt, Halle, Wittenberg. Aici petrece patru luni.

Trece apoi prin Meissen, Drezden, Chemnitz, Iena, Gotha, Marburg, Cassel, Köln, Utrecht, Bruxelles, Mecheln „cu femeile cele frumoase”, Antwerpen, Amiens, Chermont, Paris, care „n'are păreche sub soare în bogăție și frumseță”. Aici poți trăi ferice având timp și energie destulă.

De aci trece peste „Marea-engleză” la Londra, unde are fericirea să vadă bogățiile și palatul Reginei Elisabeta.

La Canterburg e ținta finală. De aci pleacă înapoi cu corabia peste „Marea-germanică” la Hamburg, apoi Lübeck, Magdeburg, Württemberg. În Lipsca i-se găte banii cheltuiți pe cumpăraturile și legaturile cărților. Cu mare năcaz ajunge la Praga, Znaim, Viena și de aici peste Pojon, Komárom, Estergom, Pesta, ajunge în Aprilie 1572 acasă la Răczkeve.

În 2 Mai moare Szegedi, căruia Scărița îi dedică o poezie de apoteozare și îi face și un frumos epitaf în hexametri pe mormânt.

De altfel, la ori ce ocazie mai însemnată Matei își instruiă lira. Astfel cu ocazia disputei lui Szegedi cu Pauthanus, scrie o satiră la adresa celui din urmă, la Hamburg cântă frumusețile mării, la Paris cântă mărețiile orașului, la Bruxelles frumusețea femeilor, cele mai multe le trimite tot lui Szegedi.

Talentul lui de desemnator și-l dovedește în 1568, când desemnează cu o dibăcie deosebită pe Szegedi pe o foaie de hârtie, în 1563 primește Szegedi în cinste un pește mare și frumos, iar Matei Scărița, într'un moment de bună dispoziție, îl desemnează la moment pe păretele din prispă casei „spre marea plăcere a celor prezenți”.

A fost dușman de moarte al bisericii catolice. El însuși spune despre vremea sa că „întunericul papismului acoperise totul, iar scrisorilor mincinoase iertătoare de păcate, numai cu periclitarea vieții te puteai opune”, iar în alt loc spune, că „în biserica catolică limba e datoare științei, știința poporului, poporul celor învățați, învățații preoților, iar preoții nu sunt datornici nimărui”.

Ar fi, cred, interesantă o cercetare amănunțită asupra acestui cărturar al veacului al 16-lea, care după toate indiciile pare a fi Român, răpit de soarte din sânul neamului său. Originalul latin poate ar confirma aceasta și mai mult. Eu am aflat aceste amănunte într'un anuar al gimnaziului din Mezötur, traduse în unguerește de un Faragó Bálint, care își dă silința să tâlmăcească multe

din numele latine curat unguerește, de ex. din Caesar Cassovius face kassai Császár, din Vorsovius face Varsányi, din Caplianus face Kaplonyi etc.

Originalul broșurei lui Matei Scărița e în arhiva gimnaziului din Mezötur.

Dr. Seb. Stanca.

Munca oamenilor mutilați

Progresele civilizației au ajuns azi să desfășoare chiar natura. Orbii azi pot să vadă, ciungii să lucreze cu mâinile, iar un om fără mână și fără picioare să scrie... cu dinții.

Acest din urmă caz, în adevăr miraculos și fără precedent, a fost constatat la Wandsworth în Anglia. Deși născut și fără mâni și fără picioare, William Thomas Gey a învățat atât de bine să scrie, ținând condeiul în dinți, încât a putut să fie mai multă vreme secretarul și administratorul societății „Claptam Navoy & Bricklager”.

Dar nu pentru a releva numai acest caz curios dar izolat scriu aceste rânduri.

Articolul acesta ne-a fost inspirat de progresele vădite, pe cari zilnic le înfăptuește școala industrială pentru mutilați dela Charleroi (Franța).

Această școală s'a înființat la 1908, din inițiativa filantropului Pasteur.

Scopul acestei școale este să restituie în parte însușirile de muncă lucrătorilor, cari au rămas mutilați în urma diferitelor accidente, învățându-i alte meșteșuguri potrivite cu starea lor fizică, cu gândul de instrucție și inteligență.

Este necesară această școală, deoarece legile pentru ajutorarea victimelor accidentelor muncii nu sunt în stare să îndrepte tot răul pricinuit de asemenea cauze.

Pe lângă școala din Charleroi funcționează acuma ateliere de legătorie și cartonat, de fabricat perii, covoare, etc.

Școala se alcătuește din mai multe secțiuni: secția funcționarilor contabili, a ucenicilor curelari-șelari, a ucenicilor cismari, a ucenicilor legători.

Regulamentul școalei prevede, că toți mutilații și toate victimele accidentelor pot urma cursurile și pot fi ocupați în atelierele ei, — oricare ar fi mutilarea sau incapacitatea lor.

Atât elevii-ucenici, cât și lucrătorii din ateliere sunt plătiți după o lună dela admitere. Elevii trebuie să fie cel puțin de 12 ani ca să fie primiți în școală, și ucenicii cel puțin de 14 ani ca să fie admiși în ateliere.

Rezultatele date de această școală sunt admirabile. Revista, după care reproducem aceste date, publică fotografia unui ciung, care, deși e

Ștefan-cel-Mare alungă pe Radul-cel-Frumos (1473) și care, cu greșala, a fost identificată cu cea veche a pârcașului Dragomir dela 1368, căci pe atunci Bucureștii nu aveau nici o importanță.

Această nouă cetate a Dâmboviței a fost foarte probabil, ridicată de însuși Vlad-Vodă Tepeș. Căci, după ce Turcii se instăpâniră statornic în cetatea lui Mircea-cel-Bătrân din ostrovul dunărean al Giurgiului, bravul înfruntător al oștilor lui Mohamed II, trebui să-și întocmească noi stațiuni strategice în părțile de jos ale țării. Astfel credem, el ridică cetatea dela București, după ce, cum am arătat altădată, mai făcuse tot în această cale a Turcilor, o întăritură în ostrovul de lângă Comana, la jumătatea drumului dintre Giurgiu și București, drum, pe care, se știe, se puteau strecura mai cu înlesnire oștile de luptă și cetele de pradă ale păgânilor în Tara-Românească și Ardeal.

În opoziție cu origina recentă a unei cetăți (novam castrum) de lângă Dâmbovița de jos — care de altfel pierdu și ea foarte repede însemnătatea-i strategică: Verancius (1504-1573), în scrisoarea sa De situ Transylvaniae, Moldaviae et Transalpiniae, zice că abia dacă merită a fi numită — originea triseculară a vechii cetăți dela Dâmbovița de sus intră în domeniul legendei: poporul o atribuie Negruului Vodă. Totuși conștiința originii sale teutone s'a păstrat și se păstrează în denumirea de Neamțul sau Nemțișorul, ce s'a dat și se dă încă și azi acestei cetăți, precum și în toponimicul înălțimii, pe care ea se găsește: dealul Sasului.

Pentru întâia oară găsim cetatea dela Dâmbovița-de-sus numită a lui Negru-Vodă la călătorul francez Bongars, care venind, la 1585, dela Brașov la Târgoviște, după ce străbătu pasul Bran Rucăr, trecu pe sub cetatea lui Negru-Vodă: chateau de Nigrovoda. Probabil însă că pe acea vreme cetatea nu mai îndeplinea nici o funcțiune, fiind părăsită dărâmată chiar. Căci, zece ani mai apoi, în 1595, Wolther — enarând retragerea lui Mihai în munți, după bătălia dela Călugăreni, intru întâmpinarea lui Sigismund Bathory — ne spune că Domnul a ajuns mai în gura munților, unde se văd ruinele cetății lui Negru-Vodă: „in montium quasi fauces, ubi munitae olim arcis NegraWoda... et a Turcis olim demolitae”.

Față cu această din urmă mărturie sunt îndemnat a crede că dărâmarea cetății dela Dâmbovița, corespunde dărâmării cetăților moldovenești sub Alexandru-Vodă Lăpușneanu (1560), când se pare că Turcii au cerut și dărâmarea cetăților muntești, căci, cum vom vedea la locul său, tot lor atribuie tradiția distrugerii cetății dela Poenari. Așa dar, cel puțin de pela mijlocul jumătății a doua a sec. XVI, vechia cetate teutonică a Dâmboviței era dărâmată, numită fiind, ca toate resturile de atari ruine ale țării, cetatea Negruului-Vodă sau simplu Cetatea neagră, cum arăta Sulzer, cari ne informează că, pe vremea sa, în lăuntru ruineilor se afla o bisericuță și locuințe pentru câțiva călugări — deci un schituleț.

O vedere a ruinelor cetății dela podul

Dâmboviței a dat și d-nul Cav. Pușcariu în Analele Academiei române, iar câteva informațiuni asupra stării lor se găsesc în răspunsurile chestionarului pentru întocmirea inventariului general al monumentelor istorice (1892): înalte de ca 2 m., vechile ziduri, de piatră și pământ, sunt dispuse în formă de pătrat, pe o suprafață de 576 m. p. — Evident însă că date sigure și prețioase nu se pot aștepta decât dela săpăturile arheologice ce vor trebui să se mai facă cândva acolo, căci răposatul profesor Gr. Tocilescu, care, la cererea sa, a fost însărcinat, în 1905, de Comisiunea monumentelor istorice să întreprindă săpături la Nemțișor, n'a dus lucrarea la capăt și nici n'a publicat rezultatul cercetărilor sale, atât măcar cât făcuse.

Cugetări

Chiar moartea, care se crede că e neschimbătoare, are alte obiceiuri, alte gesturi, alte lucrări în casa celor buni decât în a celor răi. S'ar zice că nenorocirea sau fericirea se purifică înainte de a bate la ușa înțeleptului; și că atunci când intră într'un suflet mediocru, își lasă capul pe jos.

Maeterlinck.

lipsit de ambele mâni, lucrează foarte bine la fabricarea perilor.

Școala dela Charleroi nu este unica în lume. Asemenea școli există și la München, Stuttgart, Nowawes, lângă Potsdam, Hamburg și în Danemarca.

Deasemenea, astfel de școli mai există și în Franța.

CRONICA EXTERNĂ

Fortificarea canalului de Panama

Președintele Americii de Nord, Taft s'a pronunțat: Canalul de Panama va fi fortificat. Astfel viitoarea cale maritimă se va deschide între două rânduri de tunuri. Guvernul Statelor Nord-Americane a cerut pentru înarmarea canalului suma de 25 de milioane. Și nu încapă nici o îndoială în privința votului congresului. Creditul va fi votat și politica imperialistă a mării Republice se va inaugura în mod energic, așa cum a plănuit-o fostul președinte Theodor Roosevelt.

Iată deci și pe America de Nord intrată în rândul Statelor militare. Puțini din cei cari vor vota creditul cerut își vor da seamă de consecințele votului lor.

Dar vor fi printre dâșii și de aceia, cari își vor fi dând seamă, și aceasta nu e rău. Avem deci să ne așteptăm de aici înainte la punerea în aplicare a programului lui Roosevelt, adoptat cu atât zel de succesul său Taft, care pare foarte grăbit, să militarizeze Republica, ce-și datorește prosperitatea ei fenomenală, tocmai unei lungi ere de pace... nearmată. Acum lucrurile se vor întoarce pe dos: de aici înainte se va propovădui în America de Nord evanghelia combativității naționale. Taft va chema pe cetățenii Republicii ce o presidează să se pregătească de mari lupte. Mulți jankei sunt foarte neliniștiți de intrarea lor în noua eră imperialistă și în optimismul lor cred că vor scăpa de spada, ce se anunță. Dar cei cari cunosc istoria și învățămintele ei, știu, că democrația americană își caută un stăpân. Și, prinsă odată în angrenajul militarismului, cu greu va putea scăpa din ea. N'o vor lăsa Japonezii, cari pândesc de mult canalul.

Un proverb zice că cine are pământ, are și vrășmași. Așa un petec de pământ e istmul de Panama. Nu e un loc pe rotogolul globului, în care să se ciocnească atâtea ambițiuni rivale de ale unor națiuni puternice și înfloritoare. Un timp oare care a fost Franța civilizatoare și pacifică care avea în cutele steagului său soarta Canalului. Sub auspiciile ei, el ar fi rămas liber, adevărat liber; — căci nefiind proprietatea exclusivă a nimăruia Canalul de Panama ar fi fost pus sub controlul internațional, și ar fi rămas accesibil concurenței comerciale. Dar, momentul în care Canalul va ajunge în stăpânirea unei singure puteri, e fatal ca toată lumea să fie jignită. Probabil că la început nu toate interesele lezate se vor coaliza. Cine va lua însă inițiativa liberatoare va fi desigur Japonia, care are nevoie de un războiu, spre a se îmbogăți. Și pentru că trecerea unei armate prin Columbia nu e decât o chestiune de acord între două uri, e probabil că atacul se va da de pe uscat. Columbienii au nechez pe America de Nord, căci la instigația ei s'a făcut o republică, sub protecția morală a guvernului din Washington.

De frica unei ciocniri inegale mulți americani sunt de părere ca apărarea Canalului să se facă la Ocean, de pe apă, și nu cu fortificațiuni de pe uscat. Dar, că bătălia se va da pe Ocean sau pe marginele Canalului, pericolul duelului japo-american pe moarte și viață nu mai este o simplă ipoteză, ci o realitate de mâine.

Și în timpul acesta, în care americanii n'au nici o armată continentală, amiralii americani dau alarma asupra defectelor flotei lor. Amiralul Evans a declarat net că America de Nord are lipsă urgentă de reforma materialului ei de război. Afară de aceasta e absolută nevoie de sporirea flotei.

Fortificarea Canalului de Panama va fi deci și pentru Republica americană de Nord începutul unor sarcini militare, sub care se vor încovoia și americanii cum s'au încovoiați și europenii.

Francezii contra întăririi dela Potsdam

Ziarul francez „Siècle” scrie referitor la apropierea Rusiei de Germania următoarele: „Între Austro-Ungaria și Germania domnește cea mai bună înțelegere, încât contele Aehrenthal a fost pus în curent cu tot ce s'a dezbătut la Potsdam. Atât Aehrenthal cât și cancelarul Bettmann-Hollweg declară, că obiectul convorbirilor a fost susținerea de status quo în Orient, precum și afacerile din Rusia.

Francezii numai compătimi pot, că Rusia s'a demis la astfel de chestiuni. Deputatul socialist Dumont, va interpela cât de curând pe ministrul de externe Pichon și va provoca o dezbateră asupra politicii externe a Franței, căci declarațiile de până aici ale lui Pichon și Aehrenthal n'au împrăștiat nedumeririle ce stăpânesc în Franța.

În ședința dela 2 Februarie ministrul de externe Pichon într'o vorbire mai lungă a clarificat relațiile Franței cu Rusia. Ministrul a accentuat, că Franța a fost informată din partea Rusiei asupra chestiilor dela Potsdam. Obiectul acestor pertractări au fost exclusiv drumurile din Persia, care s'au rezolvit astfel între Rusia și Germania, că Franța nu are nici o pierdere. A mai declarat ministrul, că chestii diplomatice nu se discută în public până în cele mai mici amănunte, dar asigură din nou Camera, că republica stă în relații de tot prietenești cu Rusia și Germania. Franța este amica păcii și se silește să susțină pacea ori unde după putință.

Vorbirea ministrului Pichon a fost primită cu aplauze de întreaga Cameră.

Litere —

— Arte —

— Științe

IN PRIDVORUL MÂNĂSTIREI

de V. Demetrius.

*Pe vechiul schit din patru părți l-ingroapă
Intunecata umbră de păduri;
Dar noaptea stă deschis ca o pleoapă,
De-asupra-i cerul, plin de învățături,
De semne-așa: ca nuferii pe apă.*

*Și ispititii de molcoma răcoare,
Trec cuvioși călugări; din pridvor
Priveau cu toți grădina plutitoare;
Șoptea, dormind, departe, un isvor, —
Și vorba se ivi tremurătoare:*

*— „Când răstignit muria Mântuitorul,
A vrut pe semne Tatăl cel de sus
Să 'nvalue în neguri viitorul:
Să creadă Prea Curata, că Isus
E mort! să-și creadă Muma mort Feciorul!*

*A chinuit-o jalea omenească!...
A vrut să smulgă crucea din pământ,
Și ridicat-a pumnii să lovească
În noaptea ce 'nghitea ca un mormânt;
Uitând chemarea Lui Dumnezeuiască!*

*S'a îndoit de viața vecinicii...
Și vrând să-i afle sufletu 'n văzduh,
S'a înălțat în bolțile țării!
Dar n'a găsit acolo nici un duh! —
Și scumpe-au fost durerile Mariei!*

*Când ea sbura prin noaptea 'ntunecată,
Cătându-și fiul, aprigă, plângând:
Din lacrima ei sfântă și 'nfocată
Tot câte-o stea se aprinse rând pe rând;
Și-a fost țaria toată colindată!*

*— „Așa și e, părinte Ezechia,
Grăi de lângă el Visarion,
De-atuncea noaptea limpede-i Țaria!
Și râde Maica Domnului pe Tron,
La stelele din toată 'mpărăția!*

*Dar ai uitat să ne mai spui, părinte,
Că soarele e chiar Isus Christos;
Și când răsare El, — să luați aminte! —
Întâl pe raze — aleargă inimos
Și șterge toate lacrimile sfinte!*

*La vorbele acestea se sculară
Călugării, să plece la culcat.
Toți trei privirea 'n cer și-o înălțară:
— „Să fie Domnul binecuvântat
Și fii slăvită pururea, Fecioară!”*

Lupta împotriva grindinei *

E o tendință firească a oamenilor de a se întări în lupta pentru existență. Toată firea viețuitoare, începând dela infusoriile ultramicroscopice și terminând cu omul, cearcă din răspuțeri se înlătură piedecile ce le îngreunează baza de existență.

În contra furiei distrugătoare a incendiilor omul opune tulumbele; în contra deslănțuirii apelor ridică iazuri, regulează alvii; în contra epidemiilor ucigașe, se înarmează cu seruri și alte mijloace preventive. Cum e agresiunea, astfel se conformează defensivă; cum e dușmanul, astfel se aranjează opoziția; cum sunt armele, astfel se conformează și tendințele de a-le paralisa.

Oare ce mijloace de apărare se pot născoci împotriva grindinei?

În evul din mijloc omul religios considera ori-ce descărcare a furiei elementelor drept pedeapsă sau ispită din partea lui Dumnezeu, în contra căreia nu mai era nici un rost de împotriviri nemernice a oamenilor neputincioși. Cel mult o faptă bună, un lucru sfânt, credeau dâșii, pot imblânzi mânia divinității. Astfel se refugiau, cum în mare parte se refugiază și astăzi țărâ-nimea noastră, la tămâieri și mătânii totdeauna, când se apropie vremea grea, când nori grei, încărcăți cu fulgere și trăsnete întunecau orizontul și amenințau câmpiile mănoase cu puvoie de apă, locuințele oamenilor cu distrugere, iar pe oameni cu perire.

Pe lângă tămâie și mătânii alergau la clopote,

Tragerea clopotelor într'o dungă era armă preferită la apropierea norilor amenințători.

Din notițe scrise și rămase de prin veacul XV-lea reiese, că la sfîntirea clopotelor se remarcă în special și menirea lor, de a apăra hotarul de furtuni, de potop, de grindină distrugătoare. Astfel în „Liturgia sacra” alui Marzohl se zice: „Durch ihren Schall der Glocken entweichen die bösen Geister... Hagel, Sturmwinde und schädliche Gewitter werden abgewendet”.

Mai târziu se turnau clopote speciale pentru grindină provăzându-le cu inscripții conforme spiritului acelor timpuri, ca: „Vor Sturm, Blitz und Wetterschlag die Stadt und Flur Gott schützen mag”. — „Sit tempestatum pe me omne genus fugatum”. — „Dulce sono, passinque tono tonitrua repono”.

În fine e cunoscută inscripția de pe clopotul lui Schiller: „Vivos voco, mortuos plango, fulgera frango”.

Cu înaintarea timpului, și înaintarea cunoștințelor omenești, omul a venit la convingerea, că nici aceste clopote nu mci satisfac așteptărilor, ba că de multe-ori sunt primejdioase pentru cei-ce le trag. Anume experiența a arătat, că fulgerul foarte des se descarcă în astfel de turnuri, unde se trăgeau clopotele. Între altele a rămas însemnat că în câte-va comune ale Bretagnei inferioare din Franța, cu ocaziunea unei furtuni îngrozitoare din 14—15 Aprilie 1718, fulgerul a lovit în decurs de câte-va ore în 24 de turnuri. Bisericile le-a aprins, iar pe clopotari i-a omorât.

Cazuri sporadice putem înregistra și de la noi.

Deodată cu introducerea obiceiului de a trage clopotele pe vreme grea, se ivesc și unele mișcări de reacțiune. Deja în 1560 se publică o interzicere în Herbruck, dar fără rezultat.

În 1783 Împăratul Iosif II oprește prin decret tragerea clopotelor. Interzicerea a provocat mahnire adâncă îndeosebi în locuitorii alpini, cu atât mai vărtos că contravenienții acestui ordin

* Din volumul „Studii științifice”.

se amendau cu suma (însemnată pentru acele vremuri) de 50 fl.

Exemplul lui Iosif II a fost urmat în curând și de alții până când însași preoțimea a luat în mână chestiunea. Astfel în 1841 cardinalul Giraud înfierează acest obicei; afirmând că l-a născocit numai credința deșartă și că împotriva grindinei trebuie să ne apărăm altfel, dacă peste tot e vorba de apărare. „Tragerea clopotelor nu numai că nu folosește nimic, dar e și primejdioasă pe timp de furtună“.

Fiind chestiunea de mare interes pentru agricultură, ba prezentând și unele momente curate științifice, nu e mirare, dacă lumea științifică a ținut de cuviință a se interesa de ea.

În 1885 Academia de științe din München publică un premiu de 50 galbeni pentru o astfel de temă.

Nu știm ce fel de lucrări vor fi intrat la concurs, dar știința s'a interesat mai departe de această chestiune importantă.

Mai întâi se admitea, că temperatura rece, din straturile superioare ale atmosferei provoacă înghețarea stropilor de ploaie.

Astăzi se admite așa numita ipotesă a lui Volta. Se știe, că orice evaporare consumă căldură, trecerea apei din stare lichidă în stare gazoasă se face pe timp de căldură.

În regiunea norilor, pe lângă temperatură scăzută, care dominează în genere, se mai poate ivi o descrescere și mai pronunțată a ei prin evaporarea stropilor suspendați. Atunci stropii de apă neevaporată se răcesc repede transformându-se în fire de gheață.

Faraday, cel dintâi, iar mai târziu Sohneke, Luvini și alți fizicieni au demonstrat însă, că gheața uscată și răcită la o temperatură de sub zero, e negativ (-) electrică; iar stopii de apă sunt pozitivi (+). De sine înțeles că în urma potențialului remarcabil, stropii pozitivi se leagă de firele de gheață încărcate cu electricitate negativă, dând rogoale prin atmosferă, până când în urma descărcărilor cad neputincioase pe pământ.

Astfel se poate întâmpla, că firele de grindină adeseori să ajungă mărime înspăimântătoare. Fire de mărimea alunelor sunt dese, de mărimea nucilor iarăși nu sunt rare, ajungând une ori chiar și la mărimea ouălor de găină și de găscă.

Analele institutului meteorologic din Pesta, înregistrează următoarele date: La cele mai rare descărcări elementare aparține furtuna, care s'a cutropit în 7 August 1885 noaptea pe la 11^{1/2} ore asupra comunei Görbő și Pinczehely (comitatul Tolna). Au căzut fire colțuroase de grindină în mărimea unor gloanțe de tun și în greutate de câte 1 kg., între fulgere, tunete și ploaie îngrozitoare. Coperișurile de țiglă au fost distruse, poamele sfărâmate în bucăți.

O grindină tot atât de cumplită descărcatu-s'a în 28 Iunie 1898 pe hotarul comunei Monor (Pusta Ungariei). Firile de grindină făceau atâta șgomot, în cât nu se auzia bubuitul tunetului, iar mărimea lor atingea mărimea bilelor de popice. Cântărind o astfel de ghiulea de gheață, ieși la iveală, că face 73, adică șeptezeci și trei de decagrame.

Dacă grindina ar lovi numai securea ce țerancele noastre înspăimântate o implântă înaintea casei în calea grindinei, am fi siguri, că se sparge gheața, iar nu ferul. Năcasul e însă, că lovește în câmpuri pline de flori mirositoare și de balsamuri răcoritoare, în holde pline de viață; în vii și în pomi încărcăți cu daruri cerești. Iar de isprava, ce o face, nimănui nu-i crește inima, cu atât mai puțin plugarilor și proprietarilor.

Cine are o moșie,
Cine-i bun proprietar,
Are supărări o miie,
Care-l umplu de amar:
Ba-i prea mult soare,
Ba-i prea răcoare,
Ba suflă crivăț, ba vânt cu foc,
Ba cade ploaie,
Și curg șiroaie,
Care-ți înecă lanul pe loc.
Ba prețul scade,
Grindina cade,
Lăcusta vine potop grozav,

Iată zău ce vrea să zică,
De a fi proprietar.
Trudă multă, treabă mică,
Și folos cât frunza 'n par.

Alexandri.

Nu e mirare, dacă agricultura își ia refugiul la tot felul de mijloace posibile pentru a-și apăra recolta de distrugere. Astfel își ia refugiul împotriva grindinei la ajutorul tunurilor.

Ideea nu e tocmai nouă. Am văzut cum în secolul al XVIII-lea se publică un premiu pe tema aceasta.

Marinarii, când se apropie de o ceață periculoasă, o improașcă cu tunurile și o risipesc. Norii încă sunt formați din negura, care plutește pe sus.

A pușca în ceața de pe suprafața mărilor nu e nici un păcat. De ce să fie păcat a o improașca în regiunile înalte ale atmosferei?

Și în fine nimeni nu cearcă a risipi norii, ci a risipi sau a distruge grindina; lupta nu se dă împotriva norilor, ci împotriva grindinei.

Nici omul religios nu poate prin urmare să obiectioneze nimic în contra modului de apărare.

Divinitatea a înzestrat pe om cu minte, ca să învețe a se apăra în contra tuturor năcazurilor, cari îl neliniștesc. Oare șoarecii de câmp, oare lăcustele nu sunt și ele creațiuni de ale lui Dumnezeu și totuși le declarăm război de esterminare? Ciurma și colera nu sunt și ele lăsate de Dumnezeu, nu sunt manifestări înțelepte ale puterii divine, și auzit'am vr'odată dela cineva, că nu e bine să ne împotrivim la întinderea lor?

Iată pentru-ce este cât se poate de înțelept procedeul preoțimei din Stiria și Italia, de a sfîși cu evlavie creștinească tunurile destinate pentru lupta împotriva grindinei, și de a le înmagazina — pe cât e posibil — în curtea bisericeii.

Apărarea împotriva grindinei se face după două sisteme: a) după sistemul din Stiria, b) după sistemul italian. La sistemul din Stiria se aplică în genere tunurile Stiger. Tunul constă din trei părți: 1) tubul acustic, construit din tinichea de fer în grosime de 2 mm. și înălțime de 2 metri; 2) dintr'un morsier, construit din fer compact în greutate de 20—25 kg., 3) dintr'o trasină de fer, așezată pe șine. Aparatul complet costă 90—100 coroane.

Bateria Stiger, având cusurul de a se încălzi prea repede, a fost modificată și ameliorată de fabricantul M. Unger.

Un al treilea tip al tunurilor de Stiria se lucrează în fabrica lui Greinitz în Graz.

Colibele necesare pentru scutirea personalului se construiesc lângă baterii. Întâmplându-se însă nu odată să explodeze morsierele, astăzi încep a fi preferite colibele suterane, unde personalul e mai bine ocrotit.

II. Italienii întrebuițeau la apărare exclusiv tunuri de tir repede și sistemul lor se pare, că va delătura total sistemul de Stiria.

Tunurile de tir repede ale lui *Garola Gissenti*, *Serini* și *Laverda* sunt construcții model în felul lor, și vor contribui mult la rezolvirea definitivă a problemei de apărare.

Mai întâi, morsierele sunt eliminate din mecanismul construcției, locul lor ocupându-l obuzuri de alamă, cari se umplu cu praf și sunt provăzute cu aprinzătoare centrale. Obuzul se închide hermetic în partea inferioară a tunului și se descarcă prin apăsarea ușoară a unui levator. Pe minut se pot face 10—15 pușcături. Forța expansivă a gazurilor lucrează exclusiv în direcția trebuitoare (de oarece dedesubt tunul se închide hermetic) și personalul e în siguranță absolută.

Aceste motive și altele de ordin economic, au câștigat frumoasă reputație tunurilor italiene, a căror specialitate o formează și acele tunuri monstruoase — cu tuburi de 4 metri și mai bine de înalte — cari cu drept cuvânt se numesc „Formidabile“.

Să vedem efectul lor, după cum ni-l spun unii teoreticieni.

Gazurile desvoltate la explodarea prafului se avântă din gura tubului în rogoale sprintene în atmosferă, rogoale, cari în vreme neguroasă se observă destul de frumos. Inelele de gazuri împing columna de aer, ce le stă în față cu vehemență teribilă și sgudue moleculele aerului până la înălțime de 1000—1200 de metri, stârnind valuri și vârtejuri, o adevărată ferebere a văzduhului.

Fereberea văzduhului conturbă starea electrică din atmosferă; conturbarea stărei electrice curmă sau suprimă formarea grindinei; prin ceea ce grindina formată deja sau se abate în altă parte sau să disoalvă și cade ca ploaia pe pământ.

Revista revistelor.

În excelenta „*Revista politică literară*“ anul III. nr. 4—6, d. A. Ciato publică un viguros articol intitulat „*Finita la comedia*“, prin care limpezește fereberea încă continuă a chestiunii împăcării româno-maghiare, arătând, că tot ce s'a putut și nu s'a putut spera, a avut un rezultat nul, rezultat, la care de altfel s'a așteptat. Primul-ministru Héderváry a ignorat memoriul d-lui Mihai.

„Era lesne de prevăzut, că o pace onorabilă, cinstită, nicidecum nu ne va oferi într'un chip sincer, un guvern alcătuit din oameni, cari azi țin în cârma politicii maghiare. Calea lor e hotărâtă. Crearea Statului național maghiar are un sens mai adânc decât cum îl iuterpretează unii; dela această cale ei nu se vor abate de bunăvoie nicidecum și însemnează să ne opăcim noi înșine, să ne amăgim cu iluzii într'adevăr de „copil visător“ pe contul energiei, de care avem astăzi supremă trebuință, dacă peste tot admitem intenții serioase și sincere de împăcare, neimpăcăților noștri adversari.

„Ei bine, noi nu suntem așa zoriți să încheiem pace cu orice preț! Nouă lupta ne este prielnică. Din contră, un pact, care ne-ar oferi mici concesii fără garantarea deplină a liberei noastre dezvoltări, ar fi pentru noi un adevărat dezastru.

„Evident, că așa ca din senin, din curată dragoste pentru noi, nici d. Tisza, nici d. Khuen nu au căutat o încercare de împăciuire. Trebuie să fie dar alți factori, cari vor fi exerciat presiune asupra lor.

„Dacă va urma și amenințarea d-lui Tisza de a-i sdrobi fără de milă pe acei „câțiva agitatori“, oare pe a cui mână va ajunge soarta neamului nostru, și cu ce ne vom alege din dalba împăcare?

Semnele distrugerii se ivesc deja de pe acum, și tare ni-e teamă, ca campania zorișilor dela „*Tribuna*“ să nu fie numai un act de inconștiență, ca să-și aibă o înriurire mai ascunsă.

Dar vom fi cu ochii în patru!

„Ori cât de slabă e organizația noastră, ori cât suntem noi de nedisciplinați, atâta vedere curată mai are poporul nostru ca să cunoască pe ai săi și să se ferească de cei ce vor să-l seducă.

Ce privește apoi viitoarea noastră ținută politică, ne vom conforma și noi situației schimbate, vom trage toate consecințele din ținuta rigidă, ce o observă față de noi actualii detentori ai puterii și se va dovedi atunci, că nu suntem incapabili de luptă, Est modus in rebus! Un singur lucru însă îl putem cere cu dreptate, și anume, că dacă comitetul nostru național a avut aceea prevedere, acel bun simț, ca în tot cursul tratativelor de împăcare să-și impună o rezervă, care l-a costat într'u adevăr multă abnegațiune, și a făcut-o acesta desigur nu în așteptarea vreunui rezultat, ci pentru ca să invedereze cu atât mai mult temeinicia bazei, pe care stă și zădărniciia speculațiilor de îndulcire, — atunci nu este permis și este direct necinstit, ca înainte de a-și spune acest comitet cuvântul, înainte de a fi luat vre-o hotărâre în ce privește atitudinea noastră viitoare, să improșcăm în iei cu tină tocmai în momentul, când cu toții ar trebui să ne înșurim mai strâns sub steag. Să așteptăm și hotărârile comitetului nostru național cel puțin cu răbdarea, cu care am așteptat rezultatul comediei de împăcare! Dacă vom avea ceva de observat, desigur nu ne va închide nime gura și pe cât cunosc eu bărbații, din cari se compune azi comitetul nostru, ori ce vorbă înțeleaptă va fi primită cu plăcere“.

Fapte și lucruri din România

Scrisori din București

— „Convorbirile critice“ dispar — Acțiunea d-lui Dragomirescu în literatură — Politica literară — Literatură în politică —

Ultimul număr din *Convorbiri critice*, revistă literară condusă de d-nii M. Dragomirescu și Ion Peretz, profesori universitari, anunță, în mod indirect, dispariția ei.

Convorbiri critice au trăit patru ani de zile. În acest răstimp au avut momente fericite. Mai ales în primul an aceasta revistă reușise, la un moment dat, să-și asigure colaborarea unui mănunchiu ales de scriitori, printre cari se pot cita cu fală: Cerna, Cincinat Pavelescu, Em. Gârleanu, Ioan Minulescu, E. Lovinescu, Corneliu Moldovan, etc. etc.

Se vede însă, că nici odată întreprinderile inspirate de scopuri negative nu pot fi trainice. Și mai mult negativă a fost și ținta urmărită de această revistă la apariția ei.

După cum se știe, d. Mihail Dragomirescu, fost director al *Convorbirilor literare*, supărându-se pe d. Maiorescu, cu care fusese foarte bun prieten, din cauză, că direcțiunea *Convorbirilor* s'a încredințat d-lui S. Mehedinți, a făcut să apară o nouă revistă intitulată tot *Convorbiri* — dar nu *literare*, ci *critice*. Cronică glumeată, ca să distingă la început noile *Convorbiri* de cele vechi, poreclise revista d-lui Dragomirescu: *Convorbiri... neliterare*.

Și chiar de la început *Convorbirile critice* au atacat pe d. Maiorescu și direcția sa literară în mod vehement. Această atitudine a d-lui Dragomirescu n'a făcut impresie bună în cercurile celor cari mai cred încă în puterea recunoștinței și cari știau, că d. Dragomirescu fusese elevul, protejatul și prietenul d-lui Maiorescu.

Aceste greșeli omeneste însă au fost repede uitate prin eforturile oneste, vrednice de toată lauda prin cari *Convorbirile critice* reușiseră o clipă să se impună cititorilor serioși ca revistă literară de rangul întâi, atât prin gustul cu care se alegeau bucățile publicate cât și prin varietatea lor.

Cu toate acestea, din cauza temperamentului combativ și surexcitabil al directorului ei, chiar în zilele de strălucire *Convorbirile critice* au păcătuit printr'un ton de polemică prea vehement și pățimea pentru niște discuții literare.

Deși am apreciat tot-deauna, ca o manifestație cu totul interesantă, eforturile de imparțialitate ale d-lui Dragomirescu, totuși nu se poate spune, că *Convorbirile critice* au fost un organ superior de senină și nepreocupată apreciere a producțiilor noastre literare și artistice.

Și de aceia, ori cât de rău trebuie să ne pară când vedem, că dispăre câte o publicație de propagandă literară, care isbutise să trăiască un număr oarecare de ani, regretul pe care ni-l stărnește dispariția *Convorbirilor critice* nu ia proporțiile unei pierderi însemnate. *Convorbirile critice* au fost un organ care dădea viața unor moravuri învechite în critica noastră literară. Și de aceea dispariția lor stărnește mai multă speranță că, odată cu ele, va dispăre încă o parte din acele moravuri detestabile.

Convorbirile critice au făcut, în cei patru ani de existență, politică literară. Nu vreau să spun prin aceasta că d. Dragomirescu și-a pus revista în serviciul vre-unui partid politic. Nu. Politica d-sale a fost o politică de coterie literară.

De alt-fel, d. Dragomirescu singur mărturisește în primul articol din ultimul număr al *Convorbirilor critice* că „nu va mai face politică literară“.

Suntem foarte fericiți de această declarație. D. Dragomirescu este un om cult, e profesor de estetică la facultatea de litere din București și ar putea să-și întrebuințeze mai cu folos pentru cultura noastră calitățile de care e înzestrat, de cât expunându-se la pugilate adesea nu tocmai onorabile într'o arenă ce-ar trebui să fie părăsită pentru totdeauna de luptătorii intelectuali. Fru-

mosul nu se cucerește în aceeași arenă în care toreadorii iau tauri de coarne.

Retragerea d-lui Dragomirescu din „politica literară“ o considerăm ca un triumf pentru care îl felicităm din toată inima.

Și am fi foarte fericiți, dacă toți scriitorii noștri de seamă ar renunța la această nenorocită „politica literară“ care, de câți-va ani, a înveninat atât de mult raporturile dintre scriitori. Fiind că, din nefericire, nu d. Dragomirescu este singurul „politician literar“ din România.

Nu. Au mai fost și sunt încă și alții. Unii s'au lăsat, fiind-că nu au fost destul de tari ca să continue; iar alții, după ce întâi au lăudat și pe urmă au înjurat pe rând pe toți scriitorii români, adevărat după ce s'au compromis atât de mult în țară în cât au ajuns să nu li se mai primească proza în nici un organ de publicitate serios din România, au trecut granița și au început să otrăvească cu veninul lor nesecat raporturile dintre frații de peste munți.

La noi în România, politica a început să dispară din literatură. Să ia seama acum Români din Ungaria, ca nu cumva literatura învinsă la noi să le incurce politica lor.

Bucureșteanul.

Candidaturile în alegerile generale

Dintre foștii miniștri liberali, nu va candida la București decât d-nii Ionel Brătianu și Toma Stelian, la colegiul I. de Cameră.

D-nii Ferechide și General Budișteanu, foștii președinți ai corpurilor legiuitoare, vor candida la Senat.

Ceilalți foști Miniștri, vor candida astfel: d. Costinescu la Neamț, d. Morțun la Roman, d. Constantinescu la Bacău, d. Djuvara la Brăila, d. Orleanu la Galați și d. Haret la Buzău.

Candidații partidului conservator din Tutova, vor fi:

La Cameră: d-nii Gr. Negură, N. Juvara și I. Dumitrescu, la colegiul I; N. Grigoriade, Teodor Marinescu și St. Paruș, la colegiul II; C. Slobozeanu, la colegiul III.

La Senat: M. H. Ivanciu, G. Oprișan, la colegiul I; General Renț și M. Vasiliu Cristescu, la colegiul II.

La Mehedinți opoziția a fixat următoarele candidaturi:

Senat, col. I: d-nii Ilariu Isvoranu, liberal, Gr. Constantinescu, cons.-democrat.

Col. II: d-nii G. Gurdăreanu, liberal, C. T. Georgescu cons.-democrat.

Cameră, col. I: d-nii D. Burileanu, liberal; Th. Costescu și Rădulescu-Motru, conservatori-democrați.

Col. II: d-nii Take Băbeanu, liberal; N. Spineanu, cons.-democrat.

La col. III. se va pune candidatura unui cons.-democrat.

Serbarea onomasticeii Mitropolitului Primat

Cu prilejul onomasticeii I. P. S. S. Mitropolitului-primat Athanasie Mironescu, P. S. S. Arhiepiscopul Teodosie Ploesteanul, vicarul Mitropoliei, a oficiat un serviciu divin.

În catedrala Mitropoliei erau de față Episcopii Argeșului și al Dunărei de jos, profesori ai facultății de teologie, arhiepiscopul Calistrat și Evghenie Piteșteanul, directorii celor două seminare din București, membri ai Consistoriului superior bisericesc, numărași preoți, etc.

După serviciul religios, a fost o recepțiune la palatul mitropolitan, după care s'a servit masa, luând parte profesorii facultății de teologie, membri Consistoriului și ai Sinodului și directorii celor două seminarii bucureștene.

Nenorocire pe Dunăre

— Scufundarea unei bărci cu mai multe persoane —

În Tulcea circulă cu insistență șvonul, că într'una din nopțile trecute, s'a petrecut o groaznică nenorocire pe Dunăre.

O barcă, în care se aflau mai multe persoane, bărbați și femei, din satul „Regele Carol“ pe când trecea apa spre Tulcea, s'a răsturnat, iar toți din ea s'au înecat.

Din cauza întunericii și a sloiurilor nu li-s'a putut veni la timp în ajutor.

La autorități, unde am fost după informațiuni, nu ni-s'a putut da nici o lămurire. Fiind că neputință să se treacă acum Dunărea pentru controlarea știrea, o dăm sub toată rezerva.

Sloiuri pe Dunăre

Tulcea, Din cauza viscolului, care ține de 3 zile, au început să curgă sloiuri pe Dunăre făcând imposibilă navigația.

Vaporul românesc, care venea în cursă regulată, n'a putut sosi din pricina gheței.

Comunicația în județ e împiedicată, poșta de uscat sosește cu întârziere.

Galați, De două zile, suflă în localitate un vânt puternic.

Sloiurile curg pe Dunăre.

Pe țărmul drept al Dunărei, în spre Azacław, sloiurile prinse staționează lângă mal.

Cursele tuturor vaselor de pasageri sunt întrerupte.

Bacul comunei, care face transport între ambele maluri, a încetat cursele.

Sulina, Dunărea este acoperită de sloiuri de ghiață.

Navigația este întreruptă.

Brăila, Din cauza gerului din ultimele zile, a început să curgă sloiuri pe Dunăre.

Toată lungimea fluviului a fost acoperită de ghețuri în masse compacte cari au prins 8 șlepurii în lungul cheiului din port. Remorcherile „Theresa“, „Blanbanca I“ și „Julius“ cu mare greutate, după o muncă de o zi întreagă, au reușit să salveze 7 șlepurii și să le ducă în bazinul docurilor. Vaporul de pasageri pentru Sulina, a plecat în cursă, și n'a putut continua drumul de cât până la Galați, unde a rămas.

Pontonul agenției fluviale române a fost ridicat, remorcherul „Theresa“ a încercat să plece la Sulina cu șlepul „Nicolas“ încărcat cu cereale dar n'a putut și a intrat în bazinul docurilor.

Expuse ghețurilor au rămas șlepul „Hemohopulos“ încărcat cu cereale și un ceam încărcat cu piatră.

Vântul și gerul continuă.

Se crede cu siguranță că în noaptea aceasta Dunărea va îngheța pe toată întinderea.

Dr. STEFAN TĂMĂȘDAN

medic univ. specialist în arta dentistică,

ARAD, vis-à-vis cu casa comitatului.

Palatul Fischer Eliz. Poarta II.

Consultații dela orele 8—12 a. m. și 3—6 d. a.

De pe malul Cibinului

— Starea precară a meseriașilor noștri —
Cooperarea muncii — Solidaritate de interese
între noi —

Sibiu, Ianuarie 1911.

Promisesem într'un număr trecut al „Românului”, că voi vorbi la acest loc și despre vii. Aceasta, îmi va concede orișicine, îi ceva mai greu. Mă obișnuisem să vorbesc despre morți și aceasta iarăși, o știe orișicine, e nițel mai ușor, căci cunoaștem cu toți maxima dela strămoși: „De morties nil nisi bene”. Despre vii nu-i însă tot același lucru. Despre ei, afară de rari și laudabile excepții, se poate spune câte odată, e drept că numai cu tendința de îndreptare, și câte ceva supărător, câte ceva de rău. Dar ținând socoteală de enervarea spiritelor care ne stăpânește dela o bucată de vreme încoace, mă voi feri pe cât este posibil de a hrăni această enervare pe mai departe, interesul nostru obștesc, mare, cerând o închegare a tuturor elementelor noastre, doritoare de o conlucrare comună pe toate tărâmurile vieții noastre sociale, politice și culturale, spre propășirea tot mai vădită a neamului nostru din această țară.

Conduc deci de această tendință, voi lăsa la o parte, tot ce ar putea conține o notă mai personală, căutând a fi cât mai obiectiv, mângându-mă a servi în mod conștient pe numeroșii noștri cititori, mai mult numai cu anume stări de lucruri, cari deocamdată mi se par mai ușor de îndreptat.

De numeroasa clasă a intelectualilor români de aici, atât de bine reprezentată prin frumoasa cunună de profesori, avocați, ziaristi și publiciști, ofițeri, câțiva magistrați, diverși funcționari și clerul, care face câte odată să strălucească tot Sibiuul, de aprinsele brâne roșii, nu mă voi ocupa, cel puțin de astădată. Aceștia fiind dătătorii de ton în mișcarea noastră de aici, vor înțelege dela sine, în ce direcție și cum ar fi mai bine, mai folositor să-și desvolte energia și pricepera. Li voi lăsa deci neatinși. Dar dacă în această direcție îmi voi păstra mutismul avut oarecum de împrejurările momentane, gândul meu să îndreptă către o altă clasă, cea mai numeroasă după intelectuali, către clasa aceea care mai mult are deocamdată nevoie de sollicitudinea noastră, de concursul nostru: către clasa meșteșugarilor români!

Trăește aici în Sibiu o numeroasă populație românească investită cu toate calitățile, cu toată destoinicia cerută de împrejurările grele prin cari trecem, pregătită în deajuns pentru a ne da o clasă de mijloc care să formeze legătura trainică și solidă între cele două straturi sociale de până acum, sătenii și cărturarii, clasa meșteșugarilor atât de necesară pentru cucerirea vieții orașenești.

Săracă, cum o știm cu toții, ea nu așteaptă de cât încurajarea marelui public românesc ca să se aștearnă serios pe lucru și cu stoicismul cu care-i ineztră Românu delă natură înfruntând pedicele ce-i stau în cale, s'o schimbe în câțiva ani fața, bătută de străină, a orașelor noastre. E aci un câmp vast de muncă și un nesecat izvor de îmbogățire, de bună stare materială. Vom înțelege să-l cucerim, dela aceasta depinde afirmarea noastră în viitor și culturală și economică dar mai ales politică.

Că s'a făcut pe alocuri și în special în Sibiu în direcția aceasta ceva e de necontestat! Dar atâta nu ajunge. Trebuie creat un fond special pentru ajutorarea meseriașilor români, înlesnindu-li-se oare cari sume la început cu dobânzi mici, sau dacă s'ar putea chiar gratuit, scopul fiind din cale afară de nobil, pentru deschiderea de prăvălii, de ateliere unde după specialitatea branșei în cercul român să-și exercite meseria ce a îmbrățișat ca patron. Sau îndemnându-se și acesta ar fi poate mai ușor de realizat, spre asociații, cooperative de muncă pe specialități, în care doi trei și mai mulți la un loc pun mici sume de bani, munca lor și deschid un atelier, o prăvălie. În modul acesta s'ar putea face foarte mult și meseriașii noștri pătrunși de acest netăgăduit adevăr, și-ar putea singuri ajuta mai mult de cât ori cine altul.

Ar mai rămâne atunci, ca noi publicul consumator român să ne înțelegem rostul nostru. Și vom înțelege de sigur, că ori de câte ori avem nevoie de ceva, de câte un articol pe care ni-l

putem procura dela meșteșugar român, să nu-l ocolim, cum cam des se face până acuma, să ni-l procurăm dintr'o prăvălie românească.

Atunci și banul pe care în măsură mare îl luăm și așa dela Român nu l'am mai da la străini pe care întărindu-l, îl pregătim ca cu mai mult efect să ne lovească de câte ori se ivește ocaziunea, ci la Român, făcându-l să ruleze între ai noștri, vom contribui astfel la mărirea bogăției noastre naționale.

De ne vom hotărî să și punem odată în practică acest principiu salvator, nici nu ne putem închipui la ce rezultate satisfăcătoare vom ajunge în scurt timp. Alergând întotdeauna ca și până acum cu banul nostru tot la străini, vom face să dăinuiească și pe mai departe nenorocita stare de lucruri, în care ne aflăm și de care în măsură mare noi suntem vinovați.

Trăiește în Sibiu — în tot Sibiuul — un singur neguțator de băcănie, d. Victor Onițiu, om așa de curtenitor și serviabil cum rar întâlnești printre neguțătorii străini, priceput până la desăvârșire în branșa sa, stăpân absolut pe cele 4 limbi ce se vorbesc aici, dar credeți, că, cu tot publicul cel mare consumator de Români ce sunt în Sibiu face treabă? Aș! Ai noștri — cum spuneam mai sus! — aleargă pe la toți străinii din oraș după lucruri pe cari și de calitate mai bună, și cu un preț mai potrivit le-ar găsi aci, nu o zic cu nici o răutate, numai să nu cumpere dela un Român. Până și d. Brote patronul restaurantului dela Haberman, deși zilnic are nevoie de multe articole ce desface în restaurantul său, nu târguiește dela prăvălia românească.

Il auziam de altfel și pe d. Brote plângându-se și cu drept cuvânt, că o mulțime de Români se duc pe la *Stadtspark*, pe aiurea, pe la străini, dar atunci de ce d-sa face la fel?

E o stare bolnăvicioasă asta și trebuie odată să ieșim din ea.

Străinii cum fac. Ei nu se duc niciodată în prăvălie străină, când în drum întâlnesc pe unul de ai lor. Să facem și noi tot așa. Să învățăm și noi atâta dela ei.

Nu suntem exclusiviști, dar întâi datori suntem să ne vedem de ai noștri, de ce ne arde pe noi și numai după aceea de cei arde pe alții.

Nu ni-se poate lua în nume de rău, că râvnim și noi pentru o altă viață decât cea de până acuma.

Clubul român

— Conferința d-nei Elena N. Voronca —

Viena. — În seria de conferințe ce se fac la „Clubul român”, Duminecă seara d-na Elena N. Voronca, soția părintelui Z. Voronca de la capela română, a cetit foarte frumos un tratat temeinic „Despre Colindători sau Pițerei și unele obiceiuri ale sărbătorilor de iarnă”. Doamna Voronca este cunoscută ca o foarte diligentă cercetătoare a tradițiilor populare. A și publicat la 1903, „Datinele și credințele poporului român” (3 tomuri, 1295 pag., având cinci părți: facerea lumii, pământul, aerul, apa și focul), iar mai târziu, „Studiul de folclor”, din care a apărut vol. I. la București, 1908; din vol. II., ce este în pregătire, a fost luată materia conferinței, menită a dovedi pe baza lucrărilor făcute de Sim. Manguica, G. Dem. Teodorescu, St. Fl. Marian, At. M. Marienescu, că obiceiurile poporului nostru Vasilca, Boezia, Sorcova, Călușerii, Colinda sunt, până în cele mai mărunte detalii, continuarea miturilor despre Kronos, Saturnus, Iuppiter, Marș, și a diferitelor faze din cultul roman la serbări ca Ambarvalia, Lupercalia, Suovetaurilia etc. Să ne fie permis a aminti cu acest prilej, că din întreaga activitatea folkloriștilor și mitografilor, atâta la noi cât și la celelalte neamuri, atât a rămas și va rămâne prețios, cât are valoare în sine ca material, ca contribuție exactă la stabilirea complexului de obiceiuri și credințe ale poporului respectiv. De aceea nu putem destul recomanda folkloriștilor noștri să insiste numai și numai în direcțiunea aceasta, căutând ca liberi de ori ce prejudeții, să fixeze cât se poate de exact toate manifestările de această natură ale poporului nostru, fiind și cea mai neînsemnată contribuție nouă incomparabil mai prețioasă decât explicările trecătoare. Când apoi vom avea un *Corpus*

al tradițiilor populare, cel puțin așa cum îl au Francezii în cele 4 vol. ale lui *Sébillot*, — atunci va fi timp pentru a compara și explica toate momentele și a cumpăni ce rezultă din ele pentru cunoașterea sufletului românesc.

Scrisă corect românește și cetită frumos, tratând o materie care nu lipsea a avea farmec pentru toți cei ce au ascultat-o aducându-și aminte de datinele celor de acasă și de cele mai frumoase zile din copilărie, conferința d-nei Voronca a plăcut foarte mult celor prezenți, între care am remarcat pe d. dr. Lazar Popovici cu d-na, și d-na dr. Marius Sturza, dr. V. Roșca, d. consilier Gramatovici, mult tineret, câțiva meseriași din Bucovina, de lângă Sibiu, de la Caransebeș; din România nici unul, fiind aceia socialdemocrați.

Pentru Duminecele ce vor urma au anunțat conferințe d-nii dr. Marius Sturza, Prof. C. Nedelcu, d. I. Grămadă, Coriolan A. Babeș.

Succesul „Românului”

— Ce spune ziarul „Viitorul”, oficiosul partidului liberal —

Ziarul „Viitorul”, oficiosul partidului liberal din România, publică un lung articol privitor la „Românul”, din care extragem cele ce urmează:

Partidul național-român a înființat „Românul” de oare-ce, în urma dispariției ziarului „Lupta”, rămăsese fără nici un organ de publicitate, care să-i exprime vederile și să explice poporului motivele ce legitimează activitatea sa.

Prin urmare, sunt cu desăvârșire inexacte afirmațiunile cum că „Românul” ar fi fost întemeiat cu scopul de a isbi în existența altor ziare românești.

Partidul național-român din Ungaria este conștient de menirea pe care o are slova scrisă românească în Ungaria precum și de jertfele mari pe cari se întemeiază existența ori cărui ziar naționalist în această țară. Prin urmare, nu partidul național-român ar patrona vre-odată vre-o acțiune menită a distruge un focar de lumină românească.

Dar după cum se poate tolera ori cui, — și chiar unui ziar românesc, — să discute acțiunea membrilor partidului național-român, — tot așa și partidul național-român era în dreptul său să întemeieze un ziar de propagandă națională, condus după felul de a vedea al comitetului său executiv.

Mai mult, „Românul” a dovedit, că nu e preocupat de cât de gândul curat, de a fi un ziar de rangul întâi, organizat după cele din urmă cerințe ale tehnicii ziaristice moderne, și scris în cea mai aleasă limbă românească.

Pentru realizarea acestui scop, el nu a cruțat nici un sacrificiu, spre a grupa în jurul lui elemente de valoare și scriitori, cari stau în fruntea poezilor și prozatorilor noștri.

Și pentru a i-se asigura o direcție obiectivă și superioară, conducerea „Românului” s'a încredințat d-lui Vasile Goldiș, un vechiu și încercat luptător al ideilor naționaliste, fost deputat, și unul din cei mai culți și mai inimoși mânăitori ai prozei bune românești.

Urăm viață îndelungată noului confrate din Arad și isbândirea tuturor scopurilor sale curate, isvorite din credința în idealul neamului românesc.

Parlamentul ungar.

Sedința Camerei.

— Dela corespondentul nostru. —

Budapesta, 3 Februarie.

Sedința se începe la orele 10¹/₂ a. m.
Președinte Návay Lajos.

Chestia băncii.

Palugyay Móricz (kossuthist): Pretinde, ca banca autonomă să se înființeze înainte de realizarea teritoriului vamal autonom. În privința motivării se indentifică cu expunerile contelui Apponyi. Chestia băncii o socotește de chestie politică, pentru a Austria prin comunitate economică voește să ne facă iluzorie independența politică. (Așa-! în stânga.)

Citește din rapoartele de prin anii șaptezeci ale comisiilor băncii, precum și pasaje din vorbirile lui Chorin Ferencz, cari toate cereau înființarea băncii autonome.

Fráter Loránt (aplaudă): Foarte frumos!

Palugyay Móricz: Banca comună nu trebuie susținută nici în cazul când ea ar fi folositoare, pentru că aceasta e o putere mult mai mare pentru subjugarea națiunii, decât oardele muscălești din 1849, cari probabil puteau fi învinse, dar în contra băncii nu ne putem lupta. (Aplauze sgomotoase și aprobări în stânga.)

Fráter Loránt: Vezi, asta-i frumos!

Palugyay Móricz: Dintre toate vorbirele roșite din partea partidului guvernamental singur numai vorbirea contelui Tisza a fost sinceră. Nici Hantos, nici Hegedüs Loránt n'au vorbit așa, cum au simțit. Au promis minuni, în locul plăților în numerar au provocat o situație, deși nu identică, ca și când aceasta ar fi cauzat-o banca comună.

Hámos László: Ce, nu-i drept?

Muzsa Gyula: No, no, la așa ceva nu te pricepi!

Hámos László: (face semn cu mâna.)

Palugyay Móricz: Confrontează activitatea politică a coaliției cu cea a guvernului actual. Ajunge la concluziunea, că dreptatea este pe partea coaliției. Va veni vremea, când partidul muncii nu va mai avea în posesiune mijlocul miraculos, prin care i-a succes să inădușe conștiința națională.

Kun Béla: Cum de nu, trebuiesc zidite vase de războiu!

Palugyay Móricz: Primește moțiunea prezintată de Kossuth Ferencz și Földes Béla. (Să trăiască! în stânga.)

După o pauză de zece minute

Ostffy Lajos: Răspunde în chestie personală la vorbirea de Mercuri a d-lui dr. Teodor Mihali.

Holló Lajos: Vorbește în contra proiectului ministrului.

Agricultură —

— Industrie —

— Comerț

Cronica economică

— Industria casnică în România — Rolul societății „Furnica”*

În „Cronica” precedentă, s'a schițat în linii mari, tendința evoluției industriei casnice în România. Este în general un proces de transformare și dispoziție, care stă în strânse legături cu întreaga dezvoltare a țării. Industria casnică este azi pe cale de a se transforma și a dispărea. În timpul secolilor, acest sistem patriarhal a suferit multe schimbări, a pierit o parte din el, mai mult

* În această rubrică se vor trata chestiuni economice și sociale din viața Românilor de pretutindeni. Autorul lor dorind a fi în curent cu toate problemele economice sociale ale Românilor din regatul Ungar în special, roagă a i-se trimită publicațiunile referitoare. Studii economice-sociale, acte, statute, bilanțuri, rapoarte etc., spre a-i servi drept material comparativ. Adresa: dr. Virgil Magdearu, București, Str. Armenească 26.

în Moldova evoluției pripite, decât în Muntenia evoluției întârziate, totuși a fost conservat în unele părți, deși adaptat la împrejurările de astăzi. Numai din domeniul marilor gospodării boierești a fost gonit de uraganul europeanizării. Amenințat în existența sa, odată cu secularizarea averilor mânăstirești, o mai duce de azi pe mâine în mânăstirile de maici. Dănuiește încă în gospodăria țărănească a ținuturilor dela munte, cari nu sunt încă în vârtejul vieții capitaliste. Și întru cât privește producțiunea pentru casă, și-a păstrat vechiul său caracter, mai ales acolo, și atâta timp, cât materiale prime sunt însăși dobândite în aceeași gospodărie. O parte din producțiune se desface încă în târgurile de Duminecă sau prin iarmaroace direct consumătorilor. Dar cea mai mare parte a și încăput pe mâinile agenților, factorilor, boccegiilor, cărciumarilor, negustorilor de târg, bazarelor de orașe etc. Aceștia dobândesc în conducerea producțiunii, cât și în organizația pieței, o importanță tot mai mare și mai bine remunerată.

Prin bătrâneasca industrie casnică, se desvoltă pe zi ce trece o industrie la domiciliu țărănească (eine bändliche Hausindustrie), care împinge țărănimea înapoiată și sărăcită sub jugul capitalului.

Față de această tendință foarte accentuată, care este menirea politicii economice-sociale a României? Înainte de a se răspunde la această întrebare, se impune a se cerceta care a fost politica de „incurajare a industriei casnice” în trecut. Aceasta este foarte instructiv!. Da, da! foarte instructiv.

Societatea românească a luat-o înaintea statului românesc. Ea a făcut politică socială, pornind dela *principiul milostenia*.

Societatea românească a fost reprezentată de societatea „Furnica” a doamnelor române. Cum aceasta din *spirit de milostenie* chiar și azi îndrumază în particular țărancile de pe la moșiile lor la lucru casnic — așa fac doamnele române pe moșiile din satele Colești (Muscel) Dormărunt (Dâmbovița), Breaza (Prahova) etc — societatea lor „Furnica” a urmat aceeași cale.

Scopul acestei societăți a fost susținerea și propășirea țesătoriei și broderiei naționale, prin procurarea de unelte și material ieftin, prin reînvierea vechilor modele românești, a vechilor practice tehnice, ca și prin mijlocirea desfacerei produselor. Aceste mijloace au să conducă și la asigurarea unor noi izvoare de câștig țărănimei noastre. Și aceasta s'a și ajuns în parte, căci prin desfacerea produselor în bazarul din București s'a împărțit țărănimei câștiguri însemnate pentru ea, în starea de mizerie în care se afla. Aceste rezultate sunt însă trecătoare, au caracterul semimilosteniei, deci nu îndeplinesc condițiunile esențiale ale unei politici economice-sociale, care prin ridicarea factorilor producțiunii, tinde a asigura în mod trainic izvoarele de câștig ale păturilor muncitoare.

Aceste era de altfel de așteptat. Societatea „Furnica” a confundat industria casnică cu arta casnică. În epoca economiei domestice, în care toți ai familiei își îndeșteptau trebuințele prin munca propriilor mâni, orice obiect fiind martorul destoiniciei autorului ei, avea o notă originală în înfățișarea lui și aceasta forma caracterul său artistic. Așa născu din inboldul reciproc — din onoarea de a fi autorul unui obiect de gust, din ambiția de a fi subiectul de laudă a consătenilor și din teama de a nu suferi glumele lor răutăcioase, din aceste împrejurări și altele născu *arta casnică* la toate popoarele. Ea a dănuit atât cât și economia domestică și i-a supraviețuit însă industria casnică. Diferite cauze, între cari mai ales schimbarea condițiilor de trai în satele dela noi sub influența intrării întregii țări în sfera țărilor capitaliste, au contribuit la coborârea nivelului artistic al produselor țărănești.

Societatea „Furnica” a socotit, că prin rededeptarea gustului artistic va reînvia industria casnică. — În zădar nu învie morții!... Nici chiar în economia națională! Rededeptând gustul pentru vechia artă românească, societatea „Furnica” a luat parte la producerea unui fenomen de... metempsihoză a industriei casnice. Prin creierea unei „mode românești” pe baza motivelor artistice românești din vechime, s'a făcut drum intermediarului capitalist în lagărul patriarhal al țărănimei. Căci găsirea unui nou motiv românesc, adaptarea lui, supraveghierea executării lui, ca și procurarea materiei prime respective,

de o calitate superioară, toate aceste împrejurări favorizează prezența intermediarului capitalist. (Verleger). Acesta, exploatând îndemnarea unui număr mai mare de lucrători dela țară dându-le de lucru, procurându-le materialul și modelul, supraveghind executarea lor în schimbul unui salar și comercializând produsele, transformă industria casnică în industrie la domiciliu țărănească. Aceasta s'a și întâmplat în mare parte lo noi:

Astfel a contribuit societatea „Furnica” la acest fenomen de metempsihoză sui generis: Sufletul industriei casnice a pierit, corpului în letargie i-s'a îmbibat noul „spirit capitalist” — și așa născu industria la domiciliu țărănească.

Nu i-se poate face societății „Furnica” vr'o vină din partea ce a avut în mod inconștient la această importantă transformare economică-socială, ce ar fi urmat și fără amestecul ei. Ea a grăbit doar procesul și atâta tot. Din contră, trebuie să i-se recunoască meritul, că a deschis piața produselor țărănești, contribuind la întemeierea acelei „mode românești”. Aci rezidă însă și greșala în activitatea ei — a lăsat la o parte scopul economic-social și a servit exclusiv frumosului artistic românesc.

Intr'adevăr orice modă fiind trecătoare, piața „produselor românești” va dispărea odată cu ea. Atunci țărănimea va rămânea ca și mai înainte sărăcă, fără dor de lucru nou, ca fiind fără temei. Dar chiar azi folosul ei este foarte neînsemnat, față de partea leului, ce și o asigură întreprinzătorul capitalist. *Cincizeci de bani pe zi* este salariul obișnuit plătit țesătoarelor din cel mai important centru de țesătorie de covoare, Moroieni (Dâmbovița). Așa se plătește mai pretutindeni, la aceste lucrări de lux, cari se vând doar așa de scump în bazarele din București. Să fi căutat societatea „Furnica” să ridice salariile — silind astfel și pe exploatatorii capitaliști la aceasta. Asta ar fi însemnat a face politică socială, dar aceasta n'a intrat în cercul preocupărilor doamnelor române, cari pornind dela *principiul milosteniei*, îmbătându-se de frumoasa artă românească, au socotit-o una cu industria țărănească, au cultivat acele ramuri ale ei în legătură cu portul femeiesc și au creat din motivele vechi o nouă modă românească, uitând de datoriile sociale față de țărănime, pe care, grăbind procesul evoluției economice, au țărît-o sub jugul capitalului.

Aci intervine rolul statului. Despre activitatea lui — în comparație cu aceea a statului ungar — în „Cronica” următoare.

Dr. Virgil N. Madgearu.

Probleme de drept public nerezolvite

Cine a urmărit cu atențiune desvoltarea politică a Monarhiei dela 1867 încoace, a trebuit să observe lipsa unei grupări politice în ambele părți ale Monarhiei cu vederi mai înalte politice și economice, lipsă care a rezultat din așezămintele noastre constituționale atât de defectuoase (Observăm aceasta sub durata întregii ere constituționale.)

Pe deoparte lupta între centralism și federalism, între autonomie teritorială și națională, pe de altă parte lupta între dualiști și aderenții unei personale, precum și lupta de raport public între Croația și Ungaria, au format de decenii baza oricărei grupări de partid în întreaga Monarhie.

Mai ales naționalitățile apăsate au fost silite să trimită în diteritele corporațiuni reprezentanți naționali pentru apărarea existenței lor naționale. Aceasta din motivul, că pentru apărarea individualității lor naționale și pentru autonomia lor, nu există nici un fel de instituțiuni. Urmarea a fost un bellum omnium contra omnes pe motive de drept public și naționale, precum și contraste de ordin economic și politic în sinul aceleiași partide.

Crizele parlamentare și ministeriale, cari se repețesc de atâtea ori dincoace și dincolo de Laita dovedesc, că amănăm numai o criză acută constituțională, care nu se mai poate înfrâna prin mijlocul atât de ușor al schimbării de ministere și prin disolvarea parlamentului.

În Austria există în prezent un ministeriu neparlamentar, guvernul Bienerth III. Aceasta este

Ultime informațiuni

De-ale noastre.

Arad, 3 Februarie 1911.

P. S. Sa Episcopul Dr. V. Hossu, care a fost greu morbos, se află deja mai bine, așa că primejdia pare a fi trecut. La patul P. S. Sale se află de Duminecă P. S. Sa episcopul de Oradea-mare Dr. D. Radu, venit anume după ce a aflat despre starea înaltului pacient, care însuflă serioase îngrijiri.

Dorim înaltului pacient grabnică și deplină însănătoșare.

Proces de presă. „Gazeta Transilvaniei” scrie: „Este cunoscut conflictul, ce s'a ivit în Oct. a. tr. între un profesor dela liceul de Stat din Sibiu, cu numele Orosz și între tinerimea noastră din Sibiu, din cauză, că Orosz, ca avocat nechemat, a luat în apărare pe renegatul Mangra. Nimitul Orosz a vătămat tinerimea dar n'a voit nici să-și retracteze nebleznicile, nici să dea satisfacție tinerimei. În urma acesteia tinerii în un articol mai lung, publicat în ziarul nostru Nr. 207 a. tr. și în care se face cunoscut demersurile corecte ale tinerimei în această chestie, au declarat de *laș și mișel pe Orosz.*

Voinicosul Orosz a făcut proces de presă tinerilor pentru aceste expresii. În cauza aceasta a fost ascultat eri redactorul nostru responsabil, la judele de instrucție.

Tinerii acuzați sunt următorii:

Dr. Tib. Brediceanu, Ioan Budiu, Vasile Chiroiu, Emil Comanescu, Remus Cosma, Brutus Drăgan, Iuliu Enescu, dr. Valer Ghibu, Andrei Gușu, dr. Ioan Muțiu, Octavian Neagoș, Romulus T. Popescu, dr. Victor Raicu, Petru Tincu, dr. Dănilă Vasu.

Atragem atențiunea cititorilor noștri, asupra interesantului foileton ce publicăm astăzi, datorit excelențului istoric român Alex. Lăpădatu, care a avut bunavoință să ne anunțe colaborarea sa la ziarul nostru.

În jurul alegerii din Șimleu-Silvaniei. Aflăm că Ioan P. Lazar, agratiatul fost funcționar al „Silvaniei” din Șimleu umblă pe la icoanele din partidul guvernamental cerșind candidarea sa cu programul „muncei”. Cine știe cum se va sfârși. Ii stă la îndemână clișeu aligerilor supletorii din anii 1901 și 1902 dela Lipova și Radna. Sic itur ad astra, pe românește: așa a ajuns stâlp al unui ziar intrasigent național. Și cu atât mai vărtos, când nimitul Ioan P. Lazar a fost publicist român de acest soi.

În Nr. 13 al ziarului nostru, dintr'o regretabilă greșeală de corectură, s'a anunțat că balul organizat în Brașov, s'a amânat din cauza încetării din viață a soțului d-nei Maria Baiulescu. — Facem cuvenita rectificare, — arătând că balul s'a amânat din cauza morții d-lui inginer Ioan Baiulescu, fratele d-nei Baiulescu; iar nu a soțului său, cum s'a anunțat din greșeală.

Despărțământul Caransebeș al Asociațiunei va începe o acțiune frumoasă pentru cultivarea poporului. S'a înființat o agentură specială pentru Caransebeș, cu bibliotecă populară, cu sală de cetire pentru meseriași și țărani și se vor ține prelegeri populare. Ne bucurăm, că în fine și despărțământul Caransebeș se pune pe lucru. Dar să nu ne uităm nici de comunele din despărțământ, cari și ele însetează după cultură și lumină.

Logodnă. D-șoara *Norica Comșa* (Lugoj) și *Aurel Nyilvan* (Șomcuta-mare) s'au logodit. Felicitările noastre!

Sărbătorile învățătorilor confesionali. Ministerul de culte și instrucțiune publică al Ungariei a dispus, ca învățătorii aplicați la școli de stat și aparținători la ori care confesiune, să fie scutiți de prelegeri în zilele de sărbătoare ale confesiunilor.

Convocare. Domnii membri ai „Societății meseriașilor din Blaj” în virtutea § 16. din statute sunt invitați la a VIII-a adunare generală ordinară, care se va ține *Duminecă în 5 Februarie n. 1911 la 3 ore d. a.*, în localul Casinei române din loc, cu următorul program: 1. Deschiderea adunării. 2. Raport general despre activitatea societății în decursul anului 1910. 3. Raportul casierului și proiectul de budget pe 1911. 4. Alegerea alor două comisiuni: a) pentru cenzurarea raportului general; b) pentru cenzurarea rațiunilor și a proiectului de budget pe anul 1911 și înscrierea de membri noi. 5. Alegerea comitetului. 6. Alegerea alor 2 membri pentru verificarea procesului verbal. 7. A vota mulțumită tuturor aceluora, cari au dăruit bani, cărți și cari au contribuit în orice chip la înaintarea societății noastre. 8. Eventuale propuneri. Blaj, din ședința comitetului ținută la 20 Ianuarie n. 1911.

Necrolog. *Cordiana*, institut de credit și economii, anunță cu durere, că vrednicul său membru în direcțiune *Eliseiu Balaban* comisar de drum comitatens, proprietar și membru al mai multor corporațiuni a încetat din viață, în 14/27 Ianuarie 1911, în etate de 58 ani. Fofeldea, 14/27 Ianuarie n. 1911.

Mulțumită publică. Pentru fondul de excursiune al corului seminarial din Sibiu au contribuit următorii domni:

Dr. Nerva Oncu, avocat (Baia-de-Criș); Dr. Ioan Robu, medic (Baia-de-Criș); Alexandru Draia, casier la „Crișiana” (Brad) și Nicolae Grec dela soc. „12 apostoli” (Gurabarza) câte 20 cor.; iar Iuliu Pop, casierul soc. „12 apostoli” 10 cor.

Balul costumat. Au răscumpărat invitațiile la balul costumat: 1. D-na Hermina Maniu Lugoș, cu 100 cor. 2. Dl Dr. Emil Babeș, Budapesta, cu 20 cor. 3. Dl Gherasim Serb, Arad cu 10 cor.

Petrecheri.

Probe de jocul Romana. Suntem rugați să aducem la cunoștința tinerimei intelectuale din Arad, că Luni în 6 Februarie n., seara la orele 8^{1/2} se va ține *proba generală de Romană și alte jocuri naționale*, în vederea splendidului bal costumat din 9 Februarie n.

Proba se va ține în sala mică dela „Crucea Albă”.

Bal filantropic în Blaj. Subsemnatul comitet invită cu toată onoarea la balul filantropic care se va ține în ziua de Trei-sfinți, la 12 Febr. n. în sala de gimnastică a gimnazului. Venitul curat e destinat pentru „Fondul studenților bolnavi”. Comitetul aranțator: Oct. Bonfiniu, președinte. Dr. Ioan Rațiu, secretar. Dr. Oct. Prie, casier. Flaviu C. Domșia, controlor. Al. Ciura, Ioan Fodor, Valer Suci, Aug. Caliani, Ioan Băgăian, Aurel B. Gajea, Traian German, Mihail Șerban, Simeon Gocan, Ștefan Pop. Inceputul la 8 ore seara.

Concert și teatru în Oravița. Reuniunea de cetire și cântări gr.-ort. rom. din Oravița-rom. invită la producțiunea ce o va aranja Duminecă la 12 Februarie (30 Ianuarie) 1911 în sala hotelului Iosif Nedici din Oravița rom. sub conducerea dirigentului său Carol Lazar, învățator. Inceputul la 8 ore seara. Programul: Spacovici: „Hora dobrogeană”, cor mixt. Costescu: „Cântecul oșteanului”, cor bărb. „O seară din Ștengărești”, scenă comică în cântece de Heinze. „Arvinte și Pepelea, vodevil într'un act de V. Alexandri.

Concert și teatru în Nerău. Corul bisericii gr.-ort. române din Nerău, ca diletanți, aranjează Duminecă la 23 Ianuarie (5 Februarie) 1911 în sala „Casei Naționale” un concert precedat de piesa populară în 4 acte de J. V.: „O Sămbătă norocoasă”. În pauză se vor juca jocurile naționale „Călușorul” și „Bătuta”. Inceputul la orele 8 și jumătate. Concertul se compune din: „Bu-

o urmare numai firească a stărei reale. Căci în Austria nu există o majoritate parlamentară, deci nici ministerul nu poate fi parlamentar. E exclus a governa deopotrivă pe Germani și pe Slavi (deja din rezoane de politică esternă) dar tot așa, e deschisă o opoziție unitară germană cât și slavă, căci în diferitele fracțiuni germane și slave sunt contraste nu numai economice, dar și de drept public.

Politicianii clasei de mijloc din Boemia și Moravia sunt aderenții autonomiei naționale, con-naționalii lor din Stiria și Tirol sunt contra acesteia (din considerații față de postulatele slave și italiene).

Burghezimea cehă și polonă (spre deosebire de cea vieneză, care e aderentă a autonomiei naționale) e pentru autonomia teritorială, Ruthenii și Slovenii cei mai hotărâți reprezentanți ai autonomiei naționale.

În astfel de împrejurări e ușor de înțeles, că nici uniunea națională germană, nici cea slavă n'a putut duce o politică unitară și consecventă. Tot așa și social-creștinii. Aceasta se vede din nou în prezent, când e la ordinea zilei chestia ridicării unei universități italiene, iar Slovenii pretind una slovenă. Toate partidele parlamentare sunt în principiu pentru ridicarea unei universități italiene. Germanii însă combat ridicarea ei în Viena, iar Slovenii nu voiesc înființarea ei în partea sudică, pe lângă litoralul mării. E evident deci, că în ambele părți domnesc tendințe contrare.

Radicali germani sunt contrari ridicării oricărei școli mai înalte, care nu este germană, contra unei universități italiene, ruthene ori slave. Pe de altă parte Slavii de sud voiesc ridicarea universității italiene mai mult de aceea, ca și lor să li-se ridice una slovenă în Laibach, dacă se va ridica pe seama Italianilor una la Triest.

Deocamdată deputații slavi din sud s'ar împăca și cu aceea, dacă s'ar crea o reciprocitate între universitatea din Agram și cele de dincolo de Laitha, în înțelesul căreia examenele depuse la Agram să fie valabile și dincolo de Laitha.

Slavii de sud, cari formează al treilea neam mai număros în Monarhie dela anexarea Bosniei și Hertegovinei, numai voiesc să joace mai mult rolul de cenușotcă, de altă parte apoi, tind după rezolvirea de drept public a provinciilor anexate, pe care voiesc s'o rezolve astfel, ca Slavii din sud să formeze toți la olaltă un corp național autonom în cadrele imperiului. Având în vedere criza dela Agram, problema aceasta devine actuală. Cum vedem dar, în întreagă Monarhie sunt probleme de drept public nedeslegate!

ECONOMIE.

Bursa de mărfuri și efecte din Budapesta.

3 Februarie 1911.

Prețul cerealelor după 100 kgr. a fost următorul:

Grâu nou	
De Tisa	22:50—22:85
Din comitatul Albei	22:35—23:40
De Pesta	22:45—23:50
Bănățanesc	22:35—23:35
De Bacica	22:45—23:16
Secară de calitate I.	15:90—16:—
Orzul de nutreț, calitate I.	15:80—16:—
Ovăs de calitate I.	17:50—17:80
Cucuruz	15:05—11:30

Piața grânelor din Aradul-Nou.

3 Februarie 1911.

S'a vândut azi:

Grâu 800 mm.	10:40 — 10:65
Orz	7:40 — 7:50
Ovăs	7:50 — 7:60
Secară	7:— — 7:10
Cucuruz 300	4:70 — 4:80

Prețurile sunt socotite în coroane și după 50 klg.

ciumul", cor b. de I. R. Simionescu. „Frunză verde ninifar", cor b. de C. Savu. „Spune mândră adevărat", cântat de Eremie Mezin și acompaniat de orhestră. „Inzadar alerg pământul", cor b. de G. Dima.

Din patrie.

Recensământul în comitatul Brașovului. Rezultatul recensământului a constat că Brașovul are 39.678 de locuitori, aproximativ o sporire de 3000 suflete (12%) față de recensământul din 1900. În proporție cu sporul de 20—30% al altor orașe, nu-i ceva prea îmbucurător. Datele recensământului după naționalități încă nu s'au statorit. După părțile orașului se repartizează astfel. Brașov-cetate, 9384. Scheiu 10660 Brașov-vechiu 8064. Blumena 7351. Stupini, Dârsta etc. 4269. Suma 39.678.

Dintre cele 23 de comune de pe teritoriul comitatului, până acum e cunoscut rezultatul recensământului numai dela 15, și anume: Prejmerul 3809 locuitori (Spor 229). Cernat 2955 (Spor: 1498%) Bocifulu 2118 (Spor: 2%) Zizin 1223 (și 447 emigrați). Turlungeni 4832 (Spor: 1032). Purcăreni 2796 (emigrați 600, spor 692). Turcheș 3384 (Spor: 7000). Cristian 2798 (emigrați 214, spor 215). Râșnov 5217 (Spor: 416). Nou 953 (emigrați 85, spor: 126) Herman 2134 (emigrați 204) Sânpetru 2228 Măghieruș 1610 Crisbav 1376 (emigrați 313, spor: 5%) Apața 1918 (emigrați 157, spor: 14%)

Planurile opoziției. În cercurile politice ungurești se vorbește, că opoziția intenționat întinde desbaterile în chestia băncii, cari au îmbrăcat deja haina obstrucției, deoarece ea, opoziția, mai mult dorește căderea guvernului decât abandonarea contractului de bancă și a paragrafului 5. Se mai vorbește și aceea, că viitorul ministru președinte nu va fi contele Khuen-Héderváry, ci un membru al cabinetului actual.

Programul marinei și industria ungurească. Comisia mai restrânsă exmisă de subcomisia de marină a delegațiunii ungare își va ține înaintea ședință luni înainte de amiază. Comisia aceasta a fost însărcinată să asigure pe seama industriei ungurești partea ce pe baza cvotei i-se cuvine din investiriile de 312 milioane coroane ale marinei. Delegațiunea austriacă încă va trimite o comisie mai restrânsă, ca să asiste la tratativele dintre Ungaria și conducerea marinei.

Băi de sare. O întreprindere pe acții s'a constituit în Sebeșul-săseș, cu scop de a construi în orașul acesta un stabiliment de băi sărate. Clădirea va costa cam 120 de mii coroane. Apa sărată va fi adusă în oraș dela o distanță de patru chilometri. Este vorba, ca băile dela Sebeș să se deschidă în decursul anului acestuia.

Prieteni falși. Ziarele din Capitală aduc vestea, că în spitalul Rokus a murit zidarul Kosincki victima tovarășilor săi de beție. Cazul n'are importanță decât, că caracterizează felul cum înțelege plebea prietenia și gluma față de tovarășii de lucru și de birt. Poliția a cercetat afacerea și s'a adevărat, că Petru Kosincki petrecându-și cu prietenii I. Lindter și G. Salamon aceștia — poate din glumă — i-au băgat leșie în pocal. Kosincki nebănuind nimic — a băut-o.

Greva vânzătorilor de ziare la „Pesti Napló". Ni-se anunță din Budapesta, că greva vânzătorilor de ziare, declarată de colportarii acestei gazete, Joi a primit o soluție pacinică. Direcțiunea ziarului n'a așteptat manifestațiile greviștilor, ci în interesul binepriceput al gazetei i-a convocat la o consfătuire, unde s'a aplanat întreaga afacere, indicând remiza vânzătorilor nemulțumiți și asigurându-le aceasta și pe lunile de vară.

Din străinătate.

— În jurul expozeului contelui Aehrenthal. Toate zările se exprimă în termeni elogioși asupra ultimului discurs a contelui Aehrenthal.

„Echo de Paris" scrie, că contele Aehrenthal nu e de loc optimist. El e convins că nu trebuie să ne facem iluzii asupra liniștei, ce domnește în momentele de față. Acesta este un ton real și demn de un mare bărbat de stat și sunt speranțe că aceasta se va înțelege atât la Paris, cât și la Londra și Petersburg, căci în cazul

contrar se vor pomeni cu o realitate foarte amară.

„L'Eclair" este mulțumit cu declarațiile contelui Aehrenthal cu privire la relațiunile Austro-Ungariei față de Franța. Ziarul mai scrie că ideea lui Pichon a fost primită în mod favorabil și dorește ca această idee să aibă rădăcini mai bogate.

„Libe Parole" se ocupă mai ales cu pasagiul expozeului referitor la armată și flotă și spune că tripla-alianță respectă acea politică ca praful de pușcă să rămâie și mai departe pe uscat.

„Aurore" spune că expozeul contelui Aehrenthal nu este altceva decât un cuplet, glorică pacea cu oarecare rezerve. Contele Aehrenthal prorocește un viitor frumos, nu ascunde însă că nori ar putea întuneca cerul. Contele Aehrenthal este sincer însă totodată și precaut.

Expozeul contelui Aehrenthal a fost primit în Berlin cu simpatie mai ales pentru sinceritatea, cu care vorbește despre întrevăderea dela Potsdam. Acea întrevădere n'a provocat nici o îngrijorare și toate statele au avut încredere în sinceritatea Germaniei.

Conflict între Italia și Anglia. Ziarele publice următoarele amănunte asupra unui conflict între Italia și Anglia:

Vaporul italian „Roma", care a asistat la manevrele flotei grecești, a ancorat în portul Vigo pe locul vasului englez „Londra". În port nu se afla de cât crucișetorul englez „Doris". Comandantul crucișetorului a comunicat cazul admiralității engleze, cerând autorizație de a porunci vasului italian ca să părăsească acel loc. Telegrama comandantului englez, expediată prin telegrafia fără fir a fost în parte reprodușă și de aparatele vasului „Roma". Comandantul vasului italian a fost foarte indignat din cauza cuvintelor „a porunci". Când ofițerii englezi s'au prezentat pe bordul vasului „Roma", comandantul le-a declarat că venirea lor nu are nici un scop, de vreme ce dânsul nu e supus amiralității engleze. Comandantul vasului italian a adăugat că nu va părăsi acel loc.

Răscoală în coloniile germane. Insula Ponape din grupa de insule Carolina-Vestică răsună de detunături și de șgomotul armelor. Indigenii nemulțumiți s'au răscolit în luna trecută și au ucis un număr mare de europeni între aceștia și pe guvernorul Böder. Guvernul colonial pentru restabilirea ordinii a adus la fața locului mai multe companii de miliție și două vase de patrulă. Aproape 300 de indigeni s'au retras între stâncile litorale și întărindu-se cu șanțuri așteptau rezoluți să lupte până la moarte, contra atacului europenilor înarmați. S'a întâmplat însă, că comandantul a bombardat întărirea cu tunurile de pe năi producând o panică mare între indigeni și abia după ce și-au pierdut cumpătul a dat năvală cu pedestrași. Locuitorii desperați s'au retras înspre centrul insulei lăsând în urma lor 3 morți. În ziua următoare miliția a străbătut insula de-alungul și de-a latul deținând mulți răsvrațiți. Persecuția celor răsculați urmează înainte pân' ce va curăți insula de ei.

Prisonieri sunt până azi 263 persoane însă conducătorii acestei resmerițe Iomatom și Samuil sunt și azi liberi.

Guvernator asasinat. La o vânatoare aranjată în hotarul orașelului Kielec dela granița ruso-poloneză, un individ necunoscut a împușcat pe guvernatorul Rus Devella. Glonțul a pătruns în piept, omorându-l pe loc. Se svonește, că ar fi un atentat politic.

Groaznica erupție a unui vulcan în insulele Filipine. O erupțiune vulcanică s'a produs în districtul Taal distrugând 5 sate. 300 oameni au perit. Mulți și-au găhit moartea în incendiile pricinuite de curentul de lavă.

Erupțiunea vulcanului Taal continuă. 400 persoane au pierit.

Arestarea unui stareț. Starețul catolic Stabinski din Kiev a fost arestat pentru fraude. S'a mai constatat, că starețul își ținea cinci amante.

POȘTA REDACȚIEI

Dr. Elefterescu, București. E regretăm, că n'am primit cartea de care spuneți. Probabil, s'a rătăcit în vre-un fel. Dacă mai dispuneți de un exemplar, vă rugăm a ni-l trimite.

Silvia Albu. Mulțumim. Apare în nr. de Duminecă. Dorim să avem săptămânal la „Cronica feminină" și rânduri dela d-voastră pentru cari vă felicităm.

Gh. C. Sibiu. E frumoasă însulețirea ce o aveți și o avem cu toții pentru ridicarea acestui focular de lumină, dar faptul că ați concertat și considerăm de o simplă datorie față de neam, de limbă și de biserică străbună. În cât privește recunoștința ce o aveți față de superioritățile d-voastră, o apreciem ca sentiment, dar pe cale publică nu le-o putem aduce la cunoștință. Doar și-au împlinit numai o elementară datorie dându-vă voie să concertați pentru un scop cultural atât de sublim.

Motivele, ce v'au îndemnat să concertați, nu pot interesa publicul mare.

Redactor responsabil: **Atanasie Hălmăgian.**

„TIMIȘANA" institut de credit și economii în Timișoara.

Concurs.

Pentru ocuparea unui post de practicant și de funcționar la institutul de credit și economii „Timișana" din Timișoara, dotat pentru practicant cu un salariu anual de Cor. 1000, plătit în rate lunare anticipative, se publică concurs.

Recerințele sunt: absolvirea unei școli superioare de comerț cu examen de maturitate și cunoașterea în vorbire și scris a limbilor română, maghiară și germană.

Reflectanții la postul de funcționar, au să-și indice și pretenziunile de salariu.

Ofertele sunt a se adresa până la 15 Februarie a. c., direcțiunii institutului, iar postul se ocupă imediat după alegere.

Direcțiunea.

Cumpăr

sau dau în schimb pentru alte obiecte:

**Recipise de amanet,
aur, argint zdrobit și bijuterii.**

**Deutsch Izidor,
orologier și bijutier.**

**Arad, str. Weitzer János.
(Palatul Minorităților).**

**Magazinul de oroloage și bijuterii cel
mai mare din Arad. Cea mai ieftină
sursă de cumpărat. Telefon 438.**

Cele mai noi susceperi de
**plăci pentru
gramofon:**

Hulló falevél

din „Czigány szerelem" și din

□□ „Balkáni hercegnő" □□

se capătă la

Koch Dániel

Arad, str. Deák-Ferencz.

Vis-à-vis de hotelul „Crucea albă".

La administrația ziarului

„Românul“

se primesc anunțuri cu prețurile
cele mai moderate.

Tobuțe pentru Țigarete
de fabrica

Bardou

care sunt mai bune și mai
plăcute, se capătă la —

Librăria **FRĂȚII ROTH**

ARAD, Andrassy-tér. (Vis-à-vis de Monumentul-sfânt).

Mare asortiment
de

ghete de bal

în culoarea aurului, din atlas
albastru și trandafriu, din
piele de lack și chevreaux

la

Weinberger János

cel mai distins magazin de ghete.

ARAD, Andrassy-tér nr. 20.

25 (10)

— Mare asortiment de dantele și stofe cu aur. —

Aducem la cunoștința on. public, că magazinul nostru
de dantele cunoscut pentru ieftinătatea lui îl vom con-
duce și pe mai departe, așa, că zilnic ne sosește
marfă nouă, **pentru că ieftin numai în**

Magazinul de dantele

(str. Asztalos Sándor)

se poate cumpăra următoarele mărfuri:

Cămașă pentru femei din șifon R. dela	75 cr. în sus
Pantaloni	74 " " "
Rochie de desubt dublă I. glott	125 " " "
" " " " lister	125 " " "
" " " " mătasă	375 " " "
Brațier din batist	52 " " "
Rochie din	125 " " "
Mătasă Taft I. metru	68 " " "
Mătasă cu șire I. metru	82 " " "
Haine pentru copii	75 " " "
Năframuțe, duzina	58 " " "
Cămașă pentru bărbați din șif. R. R. dela	99 cr. în sus
Cămașă pentru bărbați de iarnă	35 " " "
Guler, numai	7 " " "
Manșete, perechea	8-16 " " "
Ciorapi, 3 perechi 50, 90 și 100 cr.	
Scutitor pentru guler	68 " " "
Mănuși glaci	59 " " "
Șal de mătasă	38 " " "
Modele de lucru de mână din congré	125 " " "
Dantele, metru	1 " " "
Materii de dantele	25 " " "

Mare asortiment de dantele și stofe cu aur. Stofe metru cu 75 cr., talii
cu 1'25 cr. — Stofe de lână p. haine bărbătești dela fl. 1'20. Talii 1'25 cr.

Rugăm on. public să se convingă despre ieftinătatea mărfurilor
noastre. Cu stimă:

Geiger Gyula fiai.

— Filiala celui mai mare magazin de dantele din Ungaria-sudică. —

16 (8-10)

La

Librăria die- cezană, Arad

se capătă

MINEILE

pe 12 luni, în 12 vol.
legate în pele cu cop-
cii, 1 vol. 14.50, toate
volumele Coroane 172.

